

EULIMENE

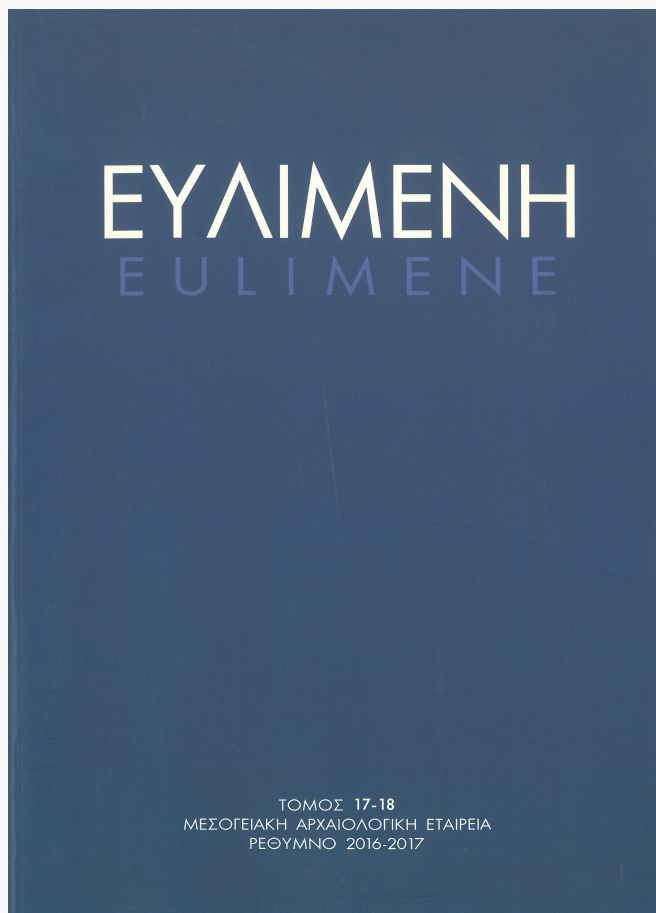

Vol 17 (2016)

EULIMENE 17-18 (2016-2017)

**Θεατρικά προσωπεία από τη Ρόδο ως πλαστικός
διάκοσμος σε χρηστική κεραμική — I**

Ευαγγελία Δήμα, Ελένη Τσακανίκα

doi: [10.12681/eul.32826](https://doi.org/10.12681/eul.32826)

ΕΥΛΙΜΕΝΗ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ,
ΤΗΝ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΗ, ΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΠΥΡΟΛΟΓΙΑ

Τόμος 17-18
Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία
Ρέθυμνο 2016-2017

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Π. Μανουσάκη 5–Β. Χάλη 8
GR 741 00–Ρέθυμνο

Χατζηχρήστου 14
GR 117 42–Αθήνα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ–ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Δρ. Νίκος Λίτινας (Ρέθυμνο)
Καθ. Μανώλης Ι. Στεφανάκης (Ρόδος)

ΒΟΗΘΟΙ ΕΚΔΟΣΗΣ

Δρ. Δήμητρα Τσαγκάρη (Αθήνα)
Μαρία Αχιολά (Ρόδος)
Γεωργία Παπαργυρίου (Ρόδος)

PUBLISHER
MEDITERRANEAN
ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

P. Manousaki 5–V. Chali 8
GR 741 00–Rethymnon

Chatzichristou 14
GR 117 42–Athens

PUBLISHING DIRECTORS, EDITORS-IN-CHIEF

Dr. Nikos Litinas (Rethymnon)
Prof. Manolis I. Stefanakis (Rhodes)

ASSISTANTS TO THE EDITORS

Dr. Dimitra Tsangari (Athens)
Maria Achiola (Rhodes)
Georgia Papargyriou (Rhodes)

ΕΥΛΙΜΕΝΗ   2016-2017
EULIMENE

ISSN: 1108–5800

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ομ. Καθ. Πέτρος Θέμελης (Ρέθυμνο)
Καθ. Νίκος Σταμπολίδης (Ρέθυμνο)
Ομ. Καθ. Alan W. Johnston (Λονδίνο)
Καθ. Mariusz Mielczarek (Łódź)
Καθ. Άγγελος Χανιώτης (Princeton)
Καθ. Μανόλης Ι. Στεφανάκης (Ρόδος)
Δρ. Ιωάννης Τουράτσογλου (Αθήνα)
Δρ. Νίκος Λιτinas (Ρέθυμνο)
Καθ. Αναγνώστης Αγγελράκης (Adelphi)
Καθ. Σταύρος Περεντιδης (Αθήνα)

ADVISORY EDITORIAL BOARD

Em. Prof. Petros Themelis (Rethymnon)
Prof. Nikos Stampolidis (Rethymnon)
Em. Prof. Alan W. Johnston (London)
Prof. Mariusz Mielczarek (Łódź)
Prof. Angelos Chaniotis (Princeton)
Prof. Manolis I. Stefanakis (Rhodes)
Dr. Ioannis Touratsoglou (Athens)
Dr. Nikos Litinas (Rethymnon)
Prof. Anagnostis Agelarakis (Adelphi)
Prof. Stavros Perentidis (Athens)

Η ΕΥΛΙΜΕΝΗ είναι μία επιστημονική περιοδική έκδοση με κριτές που περιλαμβάνει μελέτες στην Κλασική Αρχαιολογία, την Επιγραφική, τη Νομισματική και την Παπυρολογία εστιάζοντας στον Ελληνικό και Ρωμαϊκό κόσμο της Μεσογείου από την Υστερομινωϊκή / Υπομινωϊκή / Μυκηναϊκή εποχή (12^{ος} / 11^{ος} αι. π.Χ.) έως και την Ύστερη Αρχαιότητα (5^{ος} / 6^{ος} αι. μ.Χ.).

Η ΕΥΛΙΜΕΝΗ περιλαμβάνει επίσης μελέτες στην Ανθρωπολογία, Παλαιοδημογραφία, Παλαιοπεριβάλλον, Παλαιοβοτανολογία, Ζωοαρχαιολογία, Αρχαία Οικονομία και Ιστορία των Επιστημών, εφόσον αυτές εμπίπτουν στα προαναφερθέντα γεωγραφικά και χρονικά όρια. Ευρύτερες μελέτες στην Κλασική Φιλολογία και Αρχαία Ιστορία θα γίνονται δεκτές, εφόσον συνδέονται άμεσα με μία από τις παραπάνω επιστήμες.

Παρακαλούνται οι συγγραφείς να λαμβάνουν υπόψη τους τις παρακάτω οδηγίες:

1. Οι εργασίες υποβάλλονται στην Ελληνική, Αγγλική, Γερμανική, Γαλλική ή Ιταλική γλώσσα. Κάθε εργασία συνοδεύεται από μια περίληψη περίπου 250 λέξεων σε γλώσσα άλλη από εκείνη της εργασίας.
2. Συντομογραφίες δεκτές σύμφωνα με το *American Journal of Archaeology*, *Numismatic Literature*, J.F. Oates *et al.*, *Checklist of Editions of Greek and Latin Papyri, Ostraca and Tablets*, ASP.
3. Οι εικόνες πρέπει να υποβάλλονται σε μορφή αρχείου .jpg ή .tiff και σε ανάλυση τουλάχιστον 1,200 dpi (dots per inch) προκειμένου για γραμμικά σχέδια και 400 dpi για ασπρόμαυρες εικόνες (στην κλίμακα του γκρι). Όλα τα εικονογραφικά στοιχεία πρέπει να είναι αριθμημένα σε απλή σειρά.
4. Οι εργασίες υποβάλλονται ηλεκτρονικά στις ακόλουθες διευθύνσεις: litinasn@uoc.gr και stefanakis@rhodes.aegean.gr.

Είναι υποχρέωση του κάθε συγγραφέα να εξασφαλίζει γραπτή άδεια για την αναπαραγωγή υλικού που έχει δημοσιευτεί αλλού ή είναι αδημοσίευτο.

Οι συγγραφείς θα λαμβάνουν ανάτυπο της εργασίας τους ηλεκτρονικά σε μορφή αρχείου .pdf και έναν τόμο του περιοδικού.

Συνδρομές – Συνεργασίες – Πληροφορίες:

Μεσογειακή Αρχαιολογική Εταιρεία, Π. Μανουσάκη 5 – Β. Χάλη 8, Ρέθυμνο – GR 74100

Δρ. Νίκος Λίτινας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλολογίας, Ρέθυμνο – GR 74100 (litinasn@uoc.gr)

Καθ. Μανώλης Ι. Στεφανάκης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Ρόδος – GR 85132

(stefanakis@rhodes.aegean.gr)

web: <http://www.eulimene.eu/>

EULIMENE is a refereed academic periodical which hosts studies in Classical Archaeology, Epigraphy, Numismatics, and Papyrology, with particular interest in the Greek and Roman Mediterranean world. The time span covered by EULIMENE runs from the Late Minoan / Sub Minoan / Mycenaean period (12th / 11th cent. BC) through to the Late Antiquity (5th / 6th cent. AD).

EULIMENE will also welcome studies on Anthropology, Palaeodemography, Palaeo-environmental, Botanical and Faunal Archaeology, the Ancient Economy and the History of Science, so long as they conform to the geographical and chronological boundaries noted. Broader studies on Classics or Ancient History will be welcome, though they should be strictly linked with one or more of the areas mentioned above.

It will be very much appreciated if contributors consider the following guidelines:

1. Contributions should be in either of the following languages: Greek, English, German, French or Italian. Each paper should be accompanied by a summary of about 250 words in one of the above languages, other than that of the paper.
2. Accepted abbreviations are those of *American Journal of Archaeology*, *Numismatic Literature*, J.F. Oates *et al.*, *Checklist of Editions of Greek and Latin Papyri, Ostraca and Tablets*, ASP.
3. Illustrations should be submitted in .jpg or .tiff format of at least 1,200 dpi (dots per inch) for line art and 400 dpi for halftones (grayscale mode) resolution. All illustrations should be numbered in a single sequence.
4. Please submit your paper to: litinasn@uoc.gr and stefanakis@rhodes.aegean.gr.

It is the author's responsibility to obtain written permission to quote or reproduce material which has appeared in another publication or is still unpublished.

Offprint of each paper in .pdf format, and a volume of the journal will be provided to the contributors.

Subscriptions – Contributions – Information:

Mediterranean Archaeological Society, P. Manousaki 5 – V. Chali 8, Rethymnon – GR 74100

Dr. Nikos Litinas, University of Crete, Department of Philology, Rethymnon – GR 74100 (litinasn@uoc.gr)

Prof. Manolis I. Stefanakis, University of the Aegean, Department of Mediterranean Studies, Rhodes – GR

85132 (stefanakis@rhodes.aegean.gr)

web: <http://www.eulimene.eu/>

Περιεχόμενα
EYΛIMENH 17-18 (2016-2017)

List of Contents
EULIMENE 17-18 (2016-2017)

Περιλήψεις / Summaries / Zusammenfassungen / Sommaires / Riassunti	vi
Μαρία Πατεράκη , Ομάδα ειδωλίων από το Σπήλαιο του Μελιδονίου	1
Ιωάννης Φραγκάκης , Μαρμάρινη κεφαλή από τη Φαλάσαρνα	17
Stella Drougou , The lantern (<i>lychnouchos</i>) of Vergina-Aegae	33
Ευαγγελία Δήμα και Ελένη Τσακανικά , Θεατρικά προσώπεια από τη Ρόδο ως πλαστικός διάκοσμος σε χρηστική κεραμική — I	45
Elizabeth Angelicoussis , The Lansdowne legacy: A puteal in the Michael C. Carlos Museum, Atlanta	87
Κατερίνα Βουλγαράκη , Το νεκρομαντείο του Αχέροντα. Παλαιές ταυτίσεις, πρόσφατες θεωρίες, νέες ερμηνείες.....	99
Παρουσίαση Συνεδρίου / Conference Review	
Religion and Cult in the Dodecanese during the first millennium BC –International Conference, University of the Aegean, Rhodes, 18-21 October 2018 (Juliane Zachhuber and Nicholas Salmon)	141

Περιλήψεις / Summaries / Zusammenfassungen /

Sommaires / Riassunti

Μαρία Πατεράκη, Ομάδα ειδωλίων από το Σπήλαιο του Μελιδονίου, *EYAIMENH* 17-18 (2016-2017), 1-16.

A group of figurines from the Melidoni Cave. In this paper a group of five clay figurines from Melidoni Cave, at Rethymno, Crete, is examined. The earliest example is a male figurine (figurine 1) that can be dated in MMIII/LMIA period. Three figurines (figurines 2, 3 and 4) are dated to the Subminoan period. Figurine 2 belongs to the type of the goddess with the raised hands, but because of the find-spot it must be considered as a dedication and not as a cult idol. Figurines 3 and 4 belong to the type of the figurines that bear both arms at the flanks of the body. The type was considered to be an eighth century B.C. loan from the Eastern iconography, but this view must be reconsidered. Figurine 5 is preserved in a fragmentary condition and shows a standing woman that reproduces the pudency gesture. It is dated to the Protogeometric period.

With respect to the information drawn from this group of figurines concerning the nature of the worshipped deity or deities, it seems that the female figurines were dedicated by women to a female fertility deity. The existence of the phallus-like stalactite in the Raulin Hall, where all the figurines were found, might indicate a male deity. In that case one might assume that both male and female deities were worshipped, for instance, the well-known couple of Aphrodite and Hermes from the sanctuary of Symi Viannou.

Ιωάννης Φραγκάκης, Μαρμάρινη κεφαλή από τη Φαλάσαρνα, *EYAIMENH* 17-18 (2016-2017), 17-32.

Marble head from Phalasarna. A female marble head found in Phalasarna was a high-quality work of sculpture and seems to be part of a large funerary monument. Compared to other sculptures of the fifth and fourth centuries B.C. we can assume that it was the work of a sculptor from Athens, who most likely immigrated and worked in west Crete. Because of the resemblance of its characteristic details to fourth century B.C. sculptures, we can assume that this marble head can also be dated to c. 370-350 B.C.

Stella Drougou, The lantern (*lychnouchos*) of Vergina-Aegae, *EYAIMENH* 17-18 (2016-2017), 33-44.

Ο λυχνούχος από τις Αιγές-Βεργίνα. Στη μικρή αυτή μελέτη παρουσιάζεται ο χάλκινος λυχνούχος από τον μεγάλο Μακεδονικό Τάφο II (του Φιλίππου Β΄) στις Αιγές-Βεργίνα. Όλα τα γνωστά παραδείγματα (από τη Μακεδονία και την Θεσσαλία, κατασκευασμένα από μέταλλο ή πηλό) χρονολογούνται στον τέταρτο αι. π.Χ. και χρησιμοποιούν ως ταφικά κτερίσματα. Τα δύο σωζόμενα χάλκινα παραδείγματα του ξεχωριστού αυτού σκεύους, κυρίως αυτό της Βεργίνας με την ξεχωριστή διακόσμηση του, αποδίδουν τα κύρια χαρακτηριστικά της τέχνης της μεταλλουργίας στην αρχαία Μακεδονία κατά τον τέταρτο αι. π.Χ.

Ευαγγελία Δήμα και Ελένη Τσακανίκα, Θεατρικά προσωπεία από τη Ρόδο ως πλαστικός διάκοσμος σε χρηστική κεραμική — I, *EYAIMENH* 17-18 (2016-2017), 45-86.

Theatrical masks from Rhodes as a plastic decoration in utilitarian pottery. Rescue excavations in the city of Rhodes during the last decades have brought to light numerous theatrical masks, which were used as relief decoration on pottery, specifically on the high pedestals and the supports of the Hellenistic braziers. This paper focuses on 74 terracotta theatrical masks and a mould. They can be divided in two groups based on their typology: (a) characteristic figures of the New Comedy and (b) Dionysian context (Dionysus, Pan, Silenes and Satyrs). Portable braziers were common cooking vessels, of which the manufacture has been dated from the second to the end of the first century B.C. Despite their wide distribution from Asia Minor and the islands of the Aegean Sea to Egypt, and from Syro-Palestine to South Italy and Sicily, scholars assume that their origin is from the islands of the Aegean Sea.

Elizabeth Angelicoussis, The Lansdowne legacy: A puteal in the Michael C. Carlos Museum, Atlanta, *EYAIMENH* 17-18 (2016-2017), 87-98.

Η κληρονομιά του Lansdowne: Ένα πηγαδόστομα στο μουσείο Michael C. Carlos στην Ατλάντα. Τον 17^ο και 18^ο αιώνα παρατηρείται μία ιδιαίτερη προτίμηση για τα αρχαία μάρμαρα στη Μεγάλη Βρετανία. Ανάμεσα στους μεγάλους συλλέκτες έργων της αρχαιότητας, που κατάφεραν να συγκεντρώσουν στη συλλογή τους υψηλής ποιότητας γλυπτά, βρισκόταν και ο Marquess of Lansdowne, ο οποίος δημιούργησε μία τεράστια συλλογή εντυπωσιακών έργων από τον αρχαίο κόσμο. Η συλλογή δημοπρατήθηκε και διασκορπίστηκε από το 1930 και μετά, με αποτέλεσμα ορισμένα από τα έργα αυτά να καταλήξουν σε συλλογές της Αμερικής. Ένα σπάνιο πηγαδόστομα εξαιρετικής τεχνοτροπίας, που το 2006 αποκτήθηκε από το μουσείο Michael C. Carlos, αποτελεί το αντικείμενο μελέτης στο παρόν άρθρο. Αρχικά παρουσιάζεται η πορεία του έργου μέχρι την κατάληξή του στη συλλογή του μουσείου του Michael C. Carlos. Ακολουθεί ενδελεχής παρουσίαση του έργου με λεπτομερή περιγραφή της διονυσιακής σκηνής που το κοσμεί και ανάλυση των συμβολισμών της.

Κατερίνα Βουλγαράκη, Το νεκρομαντείο του Αχέροντα. Παλαιές ταυτίσεις, πρόσφατες θεωρίες, νέες ερμηνείες. *EYAIMENH* 17-18 (2016-2017), 99-140.

The Acheron Necromanteion: old identifications, recent theories, new interpretations. The present study re-examines the evidence concerning the use of the complex, which was excavated by Sotirios Dakaris on the hill of Mesopotamon in ancient Thesprotia and was identified with the Acheron Necromanteion. The complex was built in the end of the fourth and the beginning of the third century B.C., and consisted of a central three-aisled building with massive stone walls containing a main room and auxiliary chambers, an underground chamber underneath the main room -variously identified to a crypt, a cistern or a cellar-, three annex corridors and a later open courtyard surrounded by rooms. In 1978, the German archaeologist Dietwulf Baatz considered that the site was a fortified residence of a local ruler, also that the central building was a two-storied tower, where six catapults temporarily stood, in the times of the Roman invasion to Epirus (168/167 BC).

However, the architecture, the finds and the stratigraphy has proven that this is untenable. Similarly untenable are various alternative proposals regarding the function of the building, e.g. communal storage building, fortress. Thus, as it is supported by recent geological research, we have maintained the identification of this place with the Necromanteion. Furthermore, a new reconstruction of the ritual actions which were taking place there has been proposed, based on the recent studies which underline the sophisticated architecture of the underground chamber and its unique acoustic characteristics, similar to a modern anechoic chamber, which were certainly relevant to the necessities of the cult of the dead.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΡΟΔΟ ΩΣ ΠΛΑΣΤΙΚΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ΣΕ ΧΡΗΣΤΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ — Ι*

Η θεατρική νοοτροπία της ελληνιστικής τέχνης διαφαιίνεται στην επιλογή διονυσιακών και θεατρικών θεμάτων, τη δημοτικότητα και τη συνεχή παρουσία της σχετικής εικονογραφίας στις εικαστικές τέχνες.¹ Οι εκτεταμένες αρχαιολογικές έρευνες τις τελευταίες δεκαετίες, στην ελληνιστική πόλη της Ρόδου, «*ούσης τῆς πόλεως θεατροειδοῦς*»² κατά τον Διόδωρο, έφεραν στο φως –μεταξύ άλλων– πλήθος θεατρικών προσωπειών και ειδωλίων. Η παρούσα μελέτη μελετά τα προσωπεία που αποτελούσαν πλαστικό διάκοσμο σε οικιακό κινητό εξοπλισμό. Η επίθετη αυτή πλαστική διακόσμηση, άλλοτε απλή κι άλλοτε επιμελώς φροντισμένη, υπήρξε ασφαλής ένδειξη της δημοτικότητας των θεατρικών παραστάσεων στο νησί.

Στον κατάλογο στο τέλος του άρθρου τα προσωπεία κατανέμονται σε δύο ομάδες με βάση τα τυπολογικά χαρακτηριστικά τους: (1) Θεατρικοί τύποι της Νέας Κωμωδίας: (α) Ο θεατρικός τύπος του δούλου (ηγεμών επίσειστος, ηγεμών θεράπων, μαιίσονας, δούλος κισσοστεφανωμένος, πορνοβοσκός), που απεικονίζεται στα προσωπεία 1 έως 39· (β) Οι θεατρικοί τύποι της εταίρας και της ψευδοκόρης (προσωπεία 40 έως 54), που παρουσιάζονται με τις παραλλαγές τους. (2) Προσωπεία από τον κύκλο του Διονύσου: (α) Απεικονίσεις Σειληνών (59 έως 74)· (β) Η μήτρα μάσκας Σειληνού για πύραυνα, η μοναδική που μας είναι γνωστή από τη Ρόδο.

---

* Ευχαριστούμε την αγαπημένη φίλη και συνάδελφο κ. Χαρίκλεια Φανταουτσάκη για την επιμέλεια του άρθρου και την εν γένει αμέριστη συμπαράσταση και πολύτιμη βοήθειά της. Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε και στους συντηρητές της Εφ. Α. Δωδεκανήσου κ.κ. Δημήτρη Κουγιό, Ρούσο Αγγελινάκη και Μιράντα Μουσουχά για την υποστήριξη και την διευκόλυνση στον εντοπισμό και τον καθαρισμό των ευρημάτων, καθώς και τον κ. Γιώργο Κασιώτη για την φωτογράφιση των προσωπειών. Οι συντομογραφίες που χρησιμοποιήθηκαν είναι σύμφωνα με το *AJA*. Εκτός αυτών χρησιμοποιούνται και οι εξής: *AD* = Αρχαιολογικό Δελτίο, Εφ. Α. Δωδεκανήσου = Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου.

¹ Βλ. Pollitt 2006, 22 «*πέντε τάσεις ή διαθέσεις χαρακτηρίζουν ιδιαίτερα την ελληνιστική εποχή: μια έμμονη ιδέα για την τύχη, μια νοοτροπία θεατρική, μια νοοτροπία επιστημονική, μια στροφή προς το άτομο και μια κοσμοπολίτικη αντίληψη*».

² Διόδ. 19.45.3-4 και 20.83.2. Η συγκεκριμένη οπτική-σκηνική εντύπωση αναγνωρίζεται και στα ιερά της Λίνδου και της Καμίρου, βλ. Filimonos και Patsiada 2018, 67-88. Για τα αρχαία θέατρα της Ρόδου βλ. Δήμα και Τσακανίκα 2018, 104-106.

Μεγάλες ποσότητες μαγειρικών και επιτραπέζιων σκευών, καθημερινών ή πολυτελείας, έχουν βρεθεί σε ροδιακές οικίες.³ Πύραυνα,⁴ ιπνοί,⁵ τριπτήρες,⁶ χύτρες, αγγεία πόσης, πινάκια, λύχνοι⁷ κ.ά. έφεραν γραπτά κοσμήματα και απλές ταινίες είτε πλαστικό διάκοσμο. Η γραπτή διακόσμηση στα ροδιακά αγγεία, ιδιαίτερος δημοφιλής κατά την ελληνιστική περίοδο, συνδυάστηκε με χρηστικά αγγεία και σκεύη για το φαγητό, αλλά και για είδη που προορίζονταν για καλλωπισμό ή για ταφική χρήση.⁸ Η παραγωγή σκευών με επίθετη διακόσμηση λειτουργεί ως επιβεβαίωση της πολυτελείας της ελληνιστικής Ρόδου, ενώ ο μεγάλος αριθμός ποικίλων οικιακών σκευών μαρτυρούν μια κοινωνία εκλεπτυσμένη, η οποία ενδιαφέρεται για την παρασκευή και την κατανάλωση του φαγητού, όχι μόνο ως βασική ανθρώπινη ανάγκη, αλλά και ως ιδιαίτερη απόλαυση, αφού η κεραμική αυτής της περιόδου, η οποία ήταν μαζική, στην πραγματικότητα ήταν σπάνια διακοσμημένη και η χρήση εικονιστικών θεμάτων ήταν περιορισμένη στο ελάχιστο.⁹ Στην ελληνιστική κεραμική που προέρχεται από τις ανασκαφές στη Ρόδο και χρονολογείται περίπου στο τέλος του τέταρτου και στις αρχές του τρίτου αι. π.Χ., είναι αισθητή η παρουσία αττικών κεραμικών προϊόντων, τα οποία συνυπάρχουν με αυτά της τοπικής παραγωγής, φαινόμενο που διαπιστώνεται και σε άλλα μέρη του ελληνιστικού κόσμου.¹⁰ Τα προϊόντα αυτά βαθμιαία εγκαταλείπονται, και ένας ιδιαίτερος χαρακτήρας εγχώριας ελληνιστικής παραγωγής διαμορφώνεται, ο οποίος θα επιβιώσει έως τον πρώτο αι. π.Χ.¹¹ Τα ροδιακά κεραμικά εργαστήρια, κυρίως στον τέταρτο αι. π.Χ., προσδίδουν έναν ξεχωριστό χαρακτήρα στη διακόσμηση των αγγείων αυτής της περιόδου, καθιστώντας τα από τα πλέον αντιπροσωπευτικά είδη της ροδιακής κεραμικής διαχρονικά.¹² Οι θεατρικοί τύποι με πανελλήνια αποδοχή αντιπροσωπεύονται στα προϊόντα των ροδιακών εργαστηρίων και αποτελούν ικανές μαρτυρίες για τη θέση της κωμωδίας την ελληνιστική περίοδο, την καθημερινή ζωή και τις προσφιλείς συνήθειες των αρχαίων Ροδίων.

Στην πόλη της Ρόδου έχουν εντοπιστεί αρκετές εργαστηριακές εγκαταστάσεις με κεραμικούς κλιβάνους,¹³ που προορίζονταν για τη μαζική παραγωγή αμφορέων μεταφοράς κρασιού και ελαιολάδου, αλλά και την παραγωγή αγγείων μικρότερου μεγέθους. Οι Ρόδιοι τεχνίτες αντέγραφαν δημοφιλή θέματα και σχήματα της περιόδου άλλων καλλιτεχνικών κέντρων, όπως η Αθήνα, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που σχετιζόνταν με το θέατρο. Από την συχνότητα εύρεσης των προσωπειών, καθώς και των

³ Για τις ροδιακές οικίες βλ. Τριανταφυλλίδης και Hoerfner 2013, 107-119· Για τις πολυτελείς οικίες με κήπους στις υπώρειες της ακρόπολης της Ρόδου βλ. Πατσιαδά 2013, 59-71.

⁴ Φορητές εστίες που αποτελούσαν απαραίτητο μέρος του οικιακού εξοπλισμού για την παρασκευή φαγητού και την παροχή θέρμανσης της οικίας, Χατζηδάκης 2004β, 653.

⁵ Ο ιπνός είναι μαγειρικό σκεύος για την όπτηση, αλλά και το κελάρι ή «φανάρι» για την φύλαξη των τροφίμων, Χατζηδάκης 2004β, 653-654.

⁶ Σύμφωνα με τον Χατζηδάκη, τα μπαχαρικά τρίβονταν σε λίθινους τριπτήρες και όχι σε πήλινους, καθώς ο πηλός, όσο καλοψημένος κι αν είναι, δεν ενδεικνύεται για το τρίψιμο σκληρών κόκκων, όπως το πιπέρι. Πιθανότατα τα σκεύη αυτά χρησιμοποιούνταν για το πήξιμο του τυριού, Χατζηδάκης 2000, 123.

⁷ Για τους ροδιακούς λύχνους βλ. ενδεικτικά Κατσιώτη 2017.

⁸ Γιαννικουρή, Πατσιαδά και Φιλήμονος 1990, 172.

⁹ Brunenau 1980, 9-13.

¹⁰ Εγγλέζου 2005, 147, σημ. 2, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

¹¹ Πατσιαδά 1983, 131-133.

¹² Γιαννικουρή, Πατσιαδά και Φιλήμονος, 1990, 172.

¹³ Ζερβουδάκη 1978, 400· Φατούρου 1963, 325· Δρελιώση 1991, 447-449, σημ. 7.

αναπαραγόμενων σχημάτων τους, αναγνωρίζουμε την εγχώρια παραγωγή, μολονότι δεν έχουν εντοπιστεί εργαστήρια με τα ανάλογα απορρίμματα. Επιπλέον, το γεγονός ότι τα προσωπεία απαντούν μόνο σε ένα ή δύο είδη πηλού, αλλά και η ποσότητα της μίκας που προσιδιάζει στην εγχώρια παραγωγή, υποδηλώνουν την ύπαρξη εργαστηρίων, αν και από μόνα τους αυτά τα δύο χαρακτηριστικά δεν αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για την απόδοσή τους σε εργαστήρια.¹⁴ Η ανεύρεση πήλινης μήτρας προσωπείου Σειληνού (αρ. 75) αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την παρούσα μελέτη, καθώς οι μήτρες προσφέρουν περισσότερες δυνατότητες για οποιαδήποτε λεπτομερειακή εξέταση από ότι τα ίδια τα αγγεία που έχουν κατασκευαστεί από αυτές.¹⁵

Τα πλαστικά διακοσμητικά στοιχεία των αγγείων που εξετάζονται στη συνέχεια, περιλαμβάνουν μια ομάδα χονδροειδών άβαφων προσωπειών σε πύραυνα,¹⁶ τα οποία έχουν βρεθεί στην πλειονότητά τους σχεδόν ακέραια. Τα πύραυνα εμφανίζονται σε δύο τύπους: τα χαμηλά που ήταν επιτραπέζια και συνήθως δεν ήταν διακοσμημένα, και τα ψηλότερα που προοριζόνταν για το δάπεδο κι έφεραν περιτεχνη ανάγλυφη διακόσμηση από προσωπεία και άλλα διακοσμητικά μοτίβα.¹⁷ Στα επιδαπέδια πύραυλα ο ανάγλυφος διάκοσμος εντοπίζεται στις ορθογώνιες προεξοχές που υψώνονται πάνω από το χείλος τους (λαβές)¹⁸ και πάνω στην υψηλή κυλινδρική βάση τους.¹⁹ Τα πύραυλα αποτελούν προϊόντα είτε παραγωγής τοπικών εργαστηρίων είτε εισαγωγής από μεγάλα ελληνιστικά κέντρα της Μεσογείου, ενώ τα Δωδεκάνησα αλλά και η μικρασιατική ακτή θεωρούνται από αρκετούς μελετητές ως κύρια κέντρα κατασκευής τους.²⁰

¹⁴ Έχει παρατηρηθεί, αγγεία κατασκευασμένα από την ίδια μήτρα και τον ίδιο τεχνίτη να έχουν διαφορετικό πηλό και γάνωμα, Χατζηδάκης 2004α, 369.

¹⁵ Ακαμάτης 1993, 327. Η μήτρα πριν το ψήσιμο αλειφόταν με ένα πολύ λεπτό στρώμα κυρινωπής κονιορτοποιημένης ουσίας (επίχρισμα), το οποίο αφενός βοηθούσε στον καλύτερο έλεγχο της σταδιακής συρρίκνωσης του μαλακού πηλού και αφετέρου διευκόλυνε την αφαίρεση του έκτυπου από τη μήτρα, ενεργώντας ως αποκολλητικό, Ακαμάτης 1993, 156-157.

¹⁶ Για τα πύραυλα βλ. Sahin 2003, 1-5· Rotroff 2006, 200-204· Conze 1890, 118-141.

¹⁷ Στις λαβές των πυραύλων είναι συχνή η απόδοση ανδρικών μορφών με κωνικό πύλο και προτεταμένη γενειάδα (δαίμονες της φωτιάς) βλ. Conze 1890, τύπος I, 120-122· Rotroff 2006, πίν. 74-75, αρ. 746-753, κεφαλών ζώων (βοοειδών και αιλουροειδών) βλ. Conze 1890, τύπος IV, τύπος IVD, 131-132, αρ. 850· Siebert 1970, πίν. 52, αρ. 401· Rotroff 2006, πίν. 79, αρ. 769-772· Mayence 1905, 381-382, εικ. 12-13, σπανιότερα μορφές λύκων, Mayence 1905, 394-395, εικ. 54-55, 402 και άλλων διακοσμητικών θεμάτων, όπως ρόδακες, τρίγλυφα, ωά, γιρλάντες κ.α. Για τις ερμηνείες σχετικά με τις μορφές στα πύραυλα βλ. Conze 1890, 120-133· Rotroff 2006, 200· ενώ για τις αντικρουόμενες ερμηνείες σχετικά με το ίδιο θέμα βλ. Κόλλια 2006, 135, σημ. 650-652.

¹⁸ Στις κάθετες πλακοειδείς λαβές (ορθογώνιες ή τραπεζιόσχημες) προτιμώνται οι ανδρικές γενειοφόρες μορφές, καθώς η προτεταμένη γενειάδα χρησίμευε ως στήριγμα για τα σκεύη που τοποθετούνταν στα πύραυλα, Rotroff 2006, 200.

¹⁹ Ο δεύτερος τύπος πυραύλου υιοθετήθηκε ευρέως στην ανατολική Μεσόγειο κατά το δεύτερο μισό της ελληνιστικής περιόδου, Rotroff 2006, 200, 204. Για τα κύρια κέντρα παραγωγής πυραύλων λόγω της σύστασης του πηλού –μεταξύ αυτών και η Ρόδος, βλ. Rotroff 2006· Didelot 1998, 279.

²⁰ Η Didelot 1997, 381-382, βάσει του πηλού θεωρεί πως υπάρχει ένα κύριο κατασκευαστικό κέντρο μεταξύ της Κω, της Μύνδου και της Κνίδου και ονομάζει τα προϊόντα «αιγιακού τύπου». Επίσης υποστηρίζει την ύπαρξη ενός δευτερεύοντος εργαστήριου παραγωγής στη Βερενίκη (Βεγγάζη) και ακόμη κάποια μικρότερα τοπικής εμβέλειας. Τον λεγόμενο «αιγιακό τύπο» αναπαράγουν τα προσωπεία 35, 59, 60, 27, 28, 37, 53, 58.

Ο πηλός²¹ στην πλειονότητα των προσωπειών σε πύραυνα είναι κίτρινος με ερυθρωπή απόχρωση και στα υπόλοιπα ερυθρός με κιτρινωπή απόχρωση, ενίοτε ωχρός, χονδρόκοκκος με αρκετές ξένες προσμίξεις, ενώ το επίχρισμα δεν σώζεται. Σε αρκετές περιπτώσεις η επιφάνεια και ο πυρήνας των προσωπειών αποδίδονται με ποικίλες αποχρώσεις λόγω της ανομοιομερούς όπτησης, ενώ ο πηλός στερείται συνεκτικότητας, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται αρκετά εύθρυπτος. Βασικό χαρακτηριστικό των προσωπειών αυτών είναι η συνήθως πρόχειρη απόδοση των χαρακτηριστικών, τόσο κατασκευαστικά όσο και από άποψη κατεργασίας του πηλού, στοιχείο που χαρακτηρίζει σκεύη χαμηλής ποιότητας ή σκεύη που προοριζόνταν αποκλειστικά για τοπική χρήση.²² Αντιθέτως, πλουσιότερη διακόσμηση διαθέτουν τα αγγεία που χρησιμοποιούνται για το τραπέζι, τον καλλωπισμό ή προοριζόνταν για ταφική χρήση.²³ Υπάρχει και μια δεύτερη ομάδα αγγείων επιμελημένης διακόσμησης με προσωπεία,²⁴ από καθαρό και συνεκτικό στη σύστασή του πηλό, θραυσματικής διατήρησης, της οποίας η διακόσμηση εμφανίζεται συνηθέστερα στις λαβές και στον πυθμένα των αγγείων, πρακτική που έχει ήδη υιοθετήσει η αττική κεραμική από τον τέταρτο αι. π.Χ.²⁵ Στα μικρά αγγεία πόσης, οι μορφές προσαρμόζονται κυρίως στην κάτω πρόσφυση της λαβής και εντοπίζονται σε ολιγάριθμα σχήματα ανοιχτών αγγείων, όπως ο κάνθαρος και ο σκύφος.

Στα πλαστικά στοιχεία σε αγγεία και πύραυνα αναγνωρίζονται κωμικά θεατρικά προσωπεία από το χώρο του θεάτρου, αλλά και εικονογραφικοί τύποι του θεού Διόνυσου και της ακολουθίας του (Πάνας, Σάτυροι, Σειληνοί).²⁶ Οι μορφές πάνω στα πύραυνα που ανήκουν στην συνοδεία του Διόνυσου θεωρείται ότι αναπαριστούν θεατρικά προσωπεία εμπνευσμένα από το σατυρικό δράμα. Ωστόσο, σε αυτές αποδίδονται και αποτροπαϊκές ιδιότητες (βασκάνιον), ώστε να αντέξει το σκεύος στις υψηλές θερμοκρασίες της φωτιάς ή ακόμη να μαγειρευτεί άριστα το φαγητό. Οι μορφές των κωμικών προσωπειών αναπαριστούν τους θεατρικούς τύπους (δούλος, μάγιστρα, εταιρά, ψευδοκόρη κ.ά.) της Νέας Κωμωδίας.

Τα προσωπεία, ουσιώδες στοιχείο των οπτικών ενθυμίων του θεάτρου είχαν σημαντική επίδραση στην καλλιτεχνική παραγωγή. Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τη σκηνική εμφάνιση της Νέας Κωμωδίας του Μενάνδρου,²⁷ όπως αυτή αντικατοπτρίζεται μέσω των αντικειμένων-ενθυμίων που αγόραζε το θεατρόφιλο κοινό, δείχνουν ότι μέχρι το 325 π.Χ. περίπου κυριαρχούν τα πήλινα ειδώλια και οι απεικονίσεις σκηνών σε αγγεία – παρόλο που οι απεικονίσεις προσωπειών έχουν κάνει ήδη την εμφάνισή τους-, ενώ μετά το 325 π.Χ. τριπλασιάζεται ο αριθμός των προσωπειών σε σχέση με τις ολόκληρες μορφές, γεγονός που υποδεικνύει την μετάβαση της προτίμησης των θεατών από την κωμική

²¹ Για το χρωματολόγιο έχει χρησιμοποιηθεί η κλίμακα Munsell (*Munsell Soil Color Charts*, Baltimore, Maryland 1975).

²² Τα ροδιακά εργαστήρια της περιόδου παράγουν αγγεία με τοπικά χαρακτηριστικά και άλλα που μμούνται τα αττικά, τα οποία διακρίνονται από τα πρότυπά τους με την κατώτερη ποιότητα, Γιαννικουρή, Πατσιαδά και Φιλήμονος 1989, 77-78.

²³ Γιαννικουρή, Πατσιαδά και Φιλήμονος 1990, 172.

²⁴ Η συγκεκριμένη ομάδα των προσωπειών θα δημοσιευτεί με πλήρη κατάλογο των αντικειμένων, μετά την ολοκλήρωση της μελέτης τους.

²⁵ Εγγλέζου 2005, 386.

²⁶ Οι τύποι του Σατύρου ή του Σειληνού αναπαράγουν τύπους που απαντώνται συχνά σε αγγεία από μέταλλο ή φαγιεντιανή, σε πήλινα και χάλκινα ειδώλια και σε έργα μνημειακής πλαστικής, Εγγλέζου 2005, 386 και σημ. 430 με τη σχετική βιβλιογραφία.

²⁷ Για το έργο του Μενάνδρου βλ. ενδεικτικά Walton και Arnott 1996, 39-40· Goldberg 1980, 109-121.

σκηνική δράση σε μια πιο περίτεχνη πλοκή του δράματος με αλληλοσυνδεόμενους χαρακτήρες.²⁸ Το κοινό αναγνώριζε στα προσώπεια ένα φάσμα θεατρικών τύπων, στους οποίους διακρίνονταν οι κατηγορίες των χαρακτήρων. Είναι η περίοδος κατά την οποία αναπτύσσεται η φυσιογνωμική θεωρία που συνέδεε το χαρακτήρα με την εμφάνιση.²⁹ Η εξοικείωση με το θέατρο φαίνεται να παρουσιάζει ευρύτερες προεκτάσεις, αφού για τους αρχαίους Έλληνες το θέατρο ήταν η σπουδαιότερη πηγή τεχνητής δημιουργίας εικόνων.³⁰

Τα θεατρικά προσώπεια που δημοσιεύονται σε αυτή τη μελέτη προέρχονται όλα από ανασκαφές στην πόλη της Ρόδου. Ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι η χρονολόγησή τους είναι εύκολη: η κεραμική των σκεών οικιακού εξοπλισμού έχει ελάχιστα μελετηθεί,³¹ τα προσώπεια δεν προέρχονται από καλά χρονολογημένα οικιστικά ή ταφικά σύνολα,³² και για ορισμένα μεμονωμένα ευρήματα διαθέτουμε ελλιπείς ανασκαφικές ενδείξεις. Ωστόσο, καθώς η απεικόνιση των προσωπείων κορυφώνεται στην κωμική της έκφανση με τους θεατρικούς τύπους της Νέας Κωμωδίας, η χρονολόγησή τους με βάση την τυπολογική εξέτασή τους ακολουθεί και ξεπερνά τα χρονικά όρια της δημιουργίας και εξάπλωσης της Νέας Κωμωδίας.³³ Η διακόσμηση των πυραύλων με απεικονίσεις προσωπείων καθιερώνεται πριν τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.,³⁴ ωστόσο έχει υποστηριχτεί ότι η παραγωγή τους ξεκίνησε προς το τέλος του τρίτου αι. π.Χ., πιθανότατα στην Κνίδο, η οποία πρέπει να είχε και το πιο δραστήριο εργαστήριο παραγωγής, όπως φαίνεται να υποστηρίζεται και από τις αναλύσεις πηλού που πραγματοποιήθηκαν σε παραδείγματα από την Αθήνα.³⁵ Μακροσκοπικά ο πηλός πυραύλων που έχουν βρεθεί στη Ρόδο παρουσιάζει ομοιότητες με τον πηλό εμπορικών αμφορέων κνιδιακού τύπου, καθώς και ροδιακού από την Ροδιακή Περαία. Αν λοιπόν πράγματι τα σκεύη αυτά παράγονταν στη γειτονική χερσόνησο, αυτό θα σήμαινε ότι η εξαγωγή τους, για το διάστημα τουλάχιστον της υπαγωγής της Κνίδου στο ροδιακό κράτος, εντασσόταν στη σφαίρα της ροδιακής εμπορικής δραστηριότητας.³⁶

Ο μεγάλος αριθμός των σωζόμενων προσωπείων δείχνει την προτίμηση των θεατών στους πιο δημοφιλείς θεατρικούς χαρακτήρες. Η παρακάτω «κατηγοριοποίηση» των προσωπείων επιχειρείται με οδηγό το έργο του Ιουλίου Πολυδεύκη *Όνομαστικόν* και συγκεκριμένα το τέταρτο βιβλίο του, κεφ. ΙΖ, *Περί ύποκριτών ή ύποκρίσεως*,³⁷ την κατάταξη του T.B.L. Webster και, βεβαίως, με κάθε επιφύλαξη λόγω της ένδειας των πηγών σχετικά με τη Νέα Κωμωδία αλλά και την δυσχέρεια ορισμένες φορές στην αναγνώριση διάφορων

²⁸ Green και Handley 1998, 77.

²⁹ Green και Handley 1998, 78.

³⁰ Green και Handley 1998, 79.

³¹ Μιχαηλίδου-Νικολάου 1990, 185.

³² Τα πήλινα προσώπεια της Νέας Κωμωδίας, *έταιρα διάμπετρος και γραΐδιον ίσχυόν* (3^{ος} αι. π.Χ.), βρέθηκαν σε παιδικό τάφο, Παπαχριστοδούλου 1979, 442 και εκτίθενται στην μόνιμη έκθεση «Αρχαία Ρόδος 2400 Χρόνια» στο Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, στη Ρόδο.

³³ Η Αρχαία ή Παλαιά Κωμωδία χρονολογικά εντάσσεται στο διάστημα από τη θεσμοθέτηση των κωμικών αγώνων ως το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου (486-404 π.Χ.), η Μέση Κωμωδία από το 404 π.Χ. ως το τέλος της Κλασικής εποχής και η Νέα Κωμωδία στην Ελληνιστική εποχή, Κακριδής 2013, 130. Οι κωμωδίες του Μενάνδρου εξακολούθησαν να παίζονται και να αντιγράφονται έως τον 7^ο αι. μ.Χ.

³⁴ Green 1994, 124· Didelot 1998, 279· Rotroff 2006, 203.

³⁵ Rotroff 2006, 212· Didelot 1998, 279.

³⁶ Η πρωτοτυπία κάποιων μορφών, η εύρεση μήτρας, η χρήση ντόπιου πηλού, και ο εντοπισμός σε ανασκαφές εργαστηριακών χώρων είναι δυνατό να υποστηρίξουν την εγχώρια παραγωγή πυραύλων από τοπικό εργαστήριο. Την ύπαρξη ροδιακού εργαστηρίου υποστηρίζει και η Rotroff 2006, 216, 218.

³⁷ Πολυδ. IV, 133-154.

θεατρικών τύπων-χαρακτήρων.³⁸ Στα προσωπεία διακρίνεται ένα ευρύ φάσμα τύπων με ποικιλία παραλλαγών, ώστε να διακρίνονται οι κατηγορίες των χαρακτήρων. Υπάρχουν για παράδειγμα περισσότερες από τρεις παραλλαγές δούλου και εταιρας, στοιχείο που αντικατοπτρίζει το ενδιαφέρον του κοινού για τους κωμικούς πρωταγωνιστές του δράματος. Το προσωπείο της κωμικής ανδρικής μορφής που αναπαριστά δούλο, με κύρια χαρακτηριστικά την έντονη συνοφρύωση και γένι σε σχήμα χοάνης, ενίοτε ημικυκλικό, αναγνωρίζεται στα προσωπεία **1** έως **26**. Η υπερβολική ανύψωση των φρυδιών, που χαρακτηρίζει αυτό τον τύπο, ταιριάζει στην αυθάδεια των δούλων, *ἀνατέτακε δὲ κακοηθέστερον τὰς ὄφρυς*,³⁹ στερεότυπο εκφραστικό μέσο που παρείχε στους θεατές τη βασική πληροφορία για τον συγκεκριμένο χαρακτήρα. Η κατηγορία αυτή θεωρούμε ότι ανήκει στον θεατρικό τύπο του ηγεμόνος επισείστου⁴⁰ και συνθέτει την πολυπληθέστερη ομάδα των προσωπειών, γεγονός που δεν θα πρέπει να θεωρηθεί συμπτωματικό, αφού ο χαρακτήρας του δούλου αυτού αποτελεί την πιο αγαπητή θεατρική μορφή, πρότυπο για τον κοινό διάκοσμο των πυραύλων.⁴¹ Ο τύπος του ηγεμόνος επισείστου ομοιάζει με αυτόν του ηγεμόνος θεράποντος, με ειδοποιό διαφορά την κόμη. Κατά συνέπεια, η αναγνώριση του συγκεκριμένου τύπου προσπίπτει σε εμπόδια στις περιπτώσεις που το κύριο χαρακτηριστικό του διαχωρισμού των δύο τύπων λανθάνει. Η ομοιότητα των περισσότερων προσωπειών από αυτά οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για προϊόν του ίδιου εργαστηρίου. Στο προσωπείο **27**, με την πλούσια κυματιστή κόμη που φθάνει χαμηλά στο μέτωπο, αναγνωρίζεται ο τύπος του ηγεμόνος θεράποντος.⁴² Ένας ακόμη πρωταγωνιστικός τύπος που αναπαριστά τον αυτόχθονα ταπεινής καταγωγής μάγειρα, τον μαίσιονα,⁴³ αναγνωρίζεται σε επτά ροδιακά παραδείγματα αρ. **28** έως **34**. Ο χαρακτήρας αποδίδεται με μέτωπο κυρτό, έντονη συνοφρύωση, ενώ κάποιες φορές φέρει στεφάνι, γεγονός που επιτείνει την κωμικότητα της μορφής. Ο θεατρικός τύπος της κωμικής ανδρικής μορφής με στεφάνι, που απαντά στη Ρόδο, αντιπροσωπεύεται από τέσσερα παραδείγματα αρ. **35** έως **38**, εκ των οποίων τα τρία πρώτα διαθέτουν νεγροειδή χαρακτηριστικά. Κύριο γνώρισμα του τύπου αυτού είναι το στεφάνι από φύλλα κισσού στην κεφαλή, ενώ χαμηλά στο μέτωπο προβάλλει καμπυλωμένος διάστικτος ανθοπλόκαμος, που δένεται με ταινία. Αν και δεν έχουν εντοπιστεί παράλληλα του συγκεκριμένου τύπου, βάσει των εικονογραφικών χαρακτηριστικών μπορεί να θεωρηθεί πως πρόκειται για προσωπείο δούλου.⁴⁴ Σε αρκετές περιπτώσεις μορφές νέγρων φέρουν στεφάνια που τους συσχετίζουν με τη διονυσιακή λατρεία. Καμιά μορφή άλλου τύπου ξένου δεν απαντά στεφανηφόρος.⁴⁵ Στο προσωπείο **39** (εξωτερική πλευρά της λαβής του

³⁸ Βλ. παρακάτω την προβληματική αναγνώριση των θεατρικών τύπων, του ηγεμόνος επισείστου και του πορνοβοσκού, εξαιτίας της εκπληκτικής ομοιότητας με τους τύπους του ηγεμόνος θεράποντος και του παπποσειληνού αντίστοιχα.

³⁹ Πολυδ. IV, 148.

⁴⁰ Πολυδ. IV, 150: *ὁ δὲ ἐπίσειστος ἡγεμὼν ἔοικε τῷ ἡγεμόνι θεράποντι πλὴν περὶ τὰς τρίχας.*

⁴¹ Webster 1995, 33.

⁴² Πολυδ. IV, 149: *ὁ δὲ ἡγεμὼν θεράπων, σπείραν ἔχει τριχῶν πυρρῶν, ἀνατέτακε τὰς ὄφρυς, συνάγει τὸ ἐπισκύνιον.*

⁴³ Αθήν. XIV, 659α: *ὁ δὲ Μαίσιων θεράπων φαλακρὸς πυρρὸς ἔστιν.*

⁴⁴ Οι μορφές των νέγρων συσχετίζονται με το θέατρο και τη διονυσιακή λατρεία. Κάποιες φορές αποτελούν την ακολουθία του Διονύσου σε συμπόσιο ή εορτή, άλλες φορές σχετίζονται με τον Κάτω Κόσμο (χθόνια λατρεία του Διονύσου), Kim 2012, 252.

⁴⁵ Kim 2012, 246.

πυραύνου) απεικονίζεται η μορφή του πορνοβοσκού,⁴⁶ ο τελευταίος αναπαραγόταν πολύ συχνά κατά την ύστερη ελληνιστική περίοδο,⁴⁷ και ο τύπος αυτός εύκολα συγχέεται με τον πιο κοινό τύπο του παπποσειληνού.

Εκτός από την αναπαραγωγή της εκδοχής του δούλου στα πύραυνα, υπάρχει και η αντίστοιχη του κωμικού γυναικείου προσωπιού, της εταιράς, το οποίο μπορεί να είναι λιγότερο σύνηθες αλλά εξίσου διαδεδομένο.⁴⁸ Τα προσωπεία **40** και **41**, αποτελούν δύο ροδιακά παραδείγματα ηλικιωμένων γυναικών,⁴⁹ για τα οποία δεν έχουν εντοπιστεί ακριβή παράλληλα.⁵⁰ Ο θεατρικός τύπος της ηλικιωμένης γυναίκας παρουσιάζει τις λιγότερες παραλλαγές, γεγονός που παραπέμπει στην συνήθη σύμβαση της κλασικής ελληνικής τέχνης, σύμφωνα με την οποία τα σημάδια της γήρανσης μπορεί να απεικονίζονται σε όλους τους άνδρες αλλά, όσον αφορά τις γυναίκες, εμφανίζονται μόνο σε αυτές που ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις.⁵¹ Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κωμική γυναικεία μορφή του προσωπιού **42**, πιθανώς εταιρά, με το ευτραφές πρόσωπο και την κόμμωση με ανάδεσμο ως «ηράκλειον άμμα», καθώς και το προσωπείο **43**, το οποίο μολονότι διαθέτει παρόμοια χαρακτηριστικά διαφοροποιείται ως προς το δέσιμο της ταινίας στη στέψη της κεφαλής. Τέσσερα παραδείγματα από τη Ρόδο αρ. **44**, **45**, **46** και **47**, τα τρία πρώτα ακέραια και το τελευταίο αποσπασματικό, αναπαριστούν κωμικές γυναικείες μορφές, πιθανώς εταιρές, με κύρια χαρακτηριστικά το ευρύ πρόσωπο και την κόμη χωρισμένη σε κυματιστούς βοστρύχους.⁵² Δύο από αυτά φέρουν βαθύνσεις στους λοβούς, που υποδηλώνουν τη θέση ενωτίων.⁵³ Το προσωπείο **48** διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα ως προς την κόμη, η οποία διατηρεί, στην αριστερή πλευρά του προσωπιού, τους πλαϊνούς πλοκάμους. Τον χαρακτήρα⁵⁴ της κωμικής γυναικείας μορφής της ψευδοκόρης⁵⁵ με το σοβαρό ύφος,⁵⁶ τα απαλά χαρακτηριστικά και τα χωρισμένα μαλλιά που τυλίγονται με σφενδόνη,⁵⁷ πιθανότατα αναπαριστούν έξι παραδείγματα από τη Ρόδο, αρ. **49** έως **54**. Ο τύπος I της ψευδοκόρης (αρ. **49** και **50**) αντανακλά πρότυπα της πρώιμης ελληνιστικής περιόδου, αλλά και πάλι πρόκειται για χαρακτήρα ασαφούς ταύτισης.⁵⁸ Επισημαίνεται ότι από την διακόσμηση των πυραύλων απουσιάζουν οι τύποι των ανδρικών μορφών, γεροντικών και νεανίσκων, ενώ φαίνεται ότι δεν προτιμώνται καθόλου τα τραγικά προσωπεία. Βέβαια, στην μετά τον Μένανδρο εποχή –στην οποία φαίνεται ότι ανήκουν τα

⁴⁶ Πολυδ. IV, 145: *ὁ δὲ πορνοβοσκὸς τᾶλλα μὲν ἔοικε τῷ Λυκομηδείῳ, τὰ δὲ χεῖλη, ὑποσέσηρε καὶ συνάγει τὰς ὄφρυς, καὶ ἀναλαφαντίας ἐστίν, ἢ φαλακρὸς.*

⁴⁷ Green και Handley 1998, 85.

⁴⁸ Green 1994, 124.

⁴⁹ Πολυδ. IV, 151: *ἡ δὲ παχεῖα γραῦς παχείας ἔχει τὰς ρυτίδας ἐν εὐσαρκίᾳ, καὶ ταινίδιον τὰς τρίχας περιλαμβάνον.*

⁵⁰ Ωστόσο ο τύπος μας είναι γνωστός από πύραυνα που έχουν βρεθεί στη Δήλο, βλ. LeRoy 1961, 495-498, αρ. 27· Webster 1995, 2: 28, I AT 65 (Κοπεγχάγη)· Green 1994, 126-127.

⁵¹ Webster 1995, 35.

⁵² Γενικότερα η στερέωση των μαλλιών σε κόμβο σε σχήμα «φιόγκου» χαρακτηρίζει τις νεανικές μορφές. Για την εξέλιξη της κόμμωσης με βάση τα πήλινα ειδώλια, βλ. Thompson 1963, 42-43.

⁵³ Φαίνεται ότι ο συγκεκριμένος τύπος εμφανίζει συγγενικά εικονογραφικά πρότυπα με την κοροπλαστική του ευρύτερου αιγιακού χώρου καθώς παρουσιάζει ομοιότητες με κεφαλές ειδωλίων από την Τροία (τέλη 3^{ου} -2^{ου} αι. π.Χ. και επιβιώνει ως τον 1^ο αι π.Χ.), Thompson 1963, 132.

⁵⁴ Η ψευδοκόρη είναι μια νέα γυναίκα με μια κρυφή πλευρά στη ζωή της, Green και Handley 1998, 82.

⁵⁵ Πολυδ. IV, 152: *ἡ δὲ ψευδοκόρη λευκοτέρα τὴν χροᾶν, καὶ περὶ τὸ βρέγμα δέδεταί τὰς τρίχας, καὶ ἔοικε νεογάμῳ.*

⁵⁶ Άλλη μια εκφραστική «σύμβαση» μεταξύ του δραματουργού και των θεατών, προκειμένου οι δεύτεροι να κατανοήσουν τον θεατρικό χαρακτήρα.

⁵⁷ Webster 1995, 28.

⁵⁸ Webster 1995, 43.

σωζόμενα προσωπεία– συνεχίζεται η κοινή πρακτική της ελληνιστικής περιόδου, κατά την οποία τα θεατρικά θέματα από την κωμωδία χρησιμοποιούνται κατά κόρον ως σύμβολα ενός ευτυχέστερου κόσμου.

Μολονότι οι διδασκαλίες δραμάτων κατά την μέση ελληνιστική περίοδο έτειναν να μοιάζουν με απολιθώματα, το σατυρικό δράμα, με το κωμικοσοβαρό ύφος του, εξακολούθησε να διδάσκεται. Οι μορφές των πυραύνων που ανήκουν στον κύκλο του Διονύσου, θεωρείται ότι αναπαριστούν θεατρικά προσωπεία εμπνευσμένα από αυτό το δραματικό είδος.⁵⁹ Στα προσωπεία **59** και **60** απεικονίζεται ο πολυσήμαντος θεός Διόνυσος⁶⁰ κισσοστεφανωμένος, με απαλά χαρακτηριστικά και πλούσια κόμη. Οι φόρμες των δύο προσωπειών είναι μαλακές και οι επιφάνειές τους λείες και σαρκώδεις. Από την ακολουθία του θεού, το προσωπείο **61** απεικονίζει τον κερασφόρο θεό Πάνα,⁶¹ με τα θηριώδη και χονδροειδή χαρακτηριστικά του. Οι ευδιάκριτες κερατοειδείς απολήξεις και το ανοιχτό στόμα με εμφανή την οδοντοστοιχία της άνω γνάθου επιτείνει την αγριότητα της μορφής. Η απεικόνιση αυτού του προσωπειού ίσως είχε και αποτροπαϊκή χρήση. Με τη διονυσιακή συνοδεία σχετίζεται και το προσωπείο **62**, που αναπαριστά νεαρή αγένεια μορφή και ταυτίζεται με Σάτυρο. Ο συγκεκριμένος τύπος χαρακτηρίζεται από ευρύ πρόσωπο, θυσανοειδή κόμη και ζωόμορφα αυτιά.⁶² Την πολυπληθέστερη ομάδα προσωπειών του διονυσιακού κύκλου αποτελούν οι Σειληνοί.⁶³ Οι ηλικιωμένες γενειοφόρες μορφές που απεικονίζουν Σειληνούς αναγνωρίζονται σε έξι ροδιακά παραδείγματα αρ. **63** έως **68**, με κύρια χαρακτηριστικά την πλατιά προτεταμένη γενειάδα και τα ζωόμορφα αυτιά. Προσωπεία Σειληνών με φυσιοκρατικά χαρακτηριστικά αποδίδονται και στις κάθετες πλακοειδείς λαβές πυραύνων (αρ. **69** έως **73**). Τα ανάγλυφα προσωπεία των κισσοστεφανωμένων –πλην ενός– Σειληνών εγγράφονται στην εσωτερική επιφάνεια των λαβών των πυραύνων, εντός περιγράμματος σε σχήμα Π, με εξέχον γνώρισμα την πλατιά προτεταμένη γενειάδα, η οποία χρησίμευε ως στήριγμα για τα σκεύη που τοποθετούνταν στο άνω τμήμα των πυραύνων. Από τις προαναφερόμενες κάθετες λαβές πυραύνων οι αρ. **69** έως **71** είναι ενεπιγραφές.⁶⁴ Στην λαβή **69** πάνω από το προσωπείο του Σειληνού υπάρχει η συντομογραφία ΑΘΗ⁶⁵ και στη λαβή **70** υπάρχει η επιγραφή/υπογραφή, με ελαφρώς εξέχοντα γράμματα, στη γενική ενικού: ΕΚΑΤΑΙΟΥ.⁶⁶

⁵⁹ Πολυδ. IV, 142: *Σατυρικά δὲ πρόσωπα, Σάτυρος πολίος, Σάτυρος γενειῶν, Σάτυρος ἀγένειος, Σειληνὸς πάππος. τὰ δ' ἄλλα, ὅμοια τὰ πρόσωπα, πλὴν ὅσοις ἐκ τῶν ὀνομάτων αἱ παραλλαγαὶ δηλοῦνται.*

⁶⁰ Για τη λατρεία του Διονύσου στη Ρόδο, βλ. Morelli 1959, 122-126· Van Gelder 1900, 322-329.

⁶¹ Για παράσταση του Πανός σε λαβή πυραύνου βλ. Rotroff 2006, 210, αρ. 768, p 26227.

⁶² Ζωγράφου 2017, 476, αρ. 667. Δεν λείπουν οι απεικονίσεις Σατύρων στη μεγάλη πλαστική: μαρμάρινη κεφαλή και τμήμα αγάλματος από τη Δήλο, Χατζηδάκης 2003, 284, αρ. 498-499.

⁶³ Σειληνοί απεικονίζονται επίσης σε ψηφιδωτά της Δήλου, Χατζηδάκης 2003, 390, εικ. 747-748.

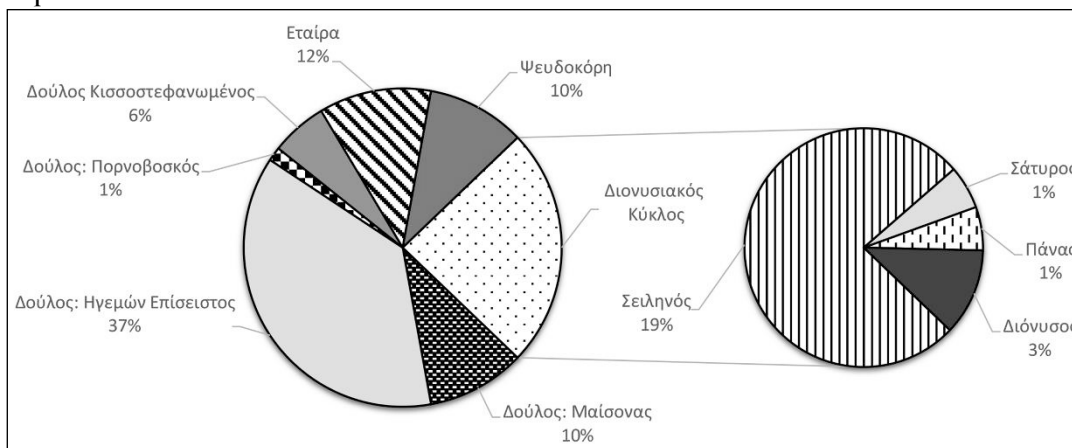
⁶⁴ Για τις εν θέματι ενεπιγραφές λαβές βλ. αναλυτικά στον κατάλογο.

⁶⁵ Ο Conze 1890, 125, τις κατατάσσει στον τύπο Π Α, με παράλληλα τα αρ. 263 και 264-267, αθηναϊκής προέλευσης. Τη συντομογραφία ΑΘΗ εντόπισε σε 17 παραδείγματα από την Αλεξάνδρεια η Didelot 1998, 279· Rotroff 2006, 213, 324, αρ. 755, πίν. 75, εικ. 92 (με συγκεντρωμένη τη βιβλιογραφία για τη διασπορά των λαβών με την επιγραφή ΑΘΗ)· Sahin 2003, 81-84.

⁶⁶ Conze 1890, 5:121, 127, 808, 129 (Αλικαρνασός), 130, 137, 139-141, όπου αναφέρονται αναλυτικά οι τόποι εύρεσής τους (μεταξύ αυτών και η Ρόδος). Την ίδια επιγραφή φέρουν και λαβές που κοσμοούνται με τους δαίμονες της φωτιάς αλλά και γενειοφόρες μορφές με ακατάστατη κόμη. Ο Conze κατατάσσει τις συγκεκριμένες λαβές στον τύπο Π Α, με παράλληλα το με αρ. 274 αθηναϊκής προέλευσης, καθώς και το με αρ. 298 με προέλευση από την Κάμιρο Ρόδου (τώρα στο Βρετανικό Μουσείο). Didelot 1998, 285-287, 286, εικ. 1, I.1 P. 12651.

Πιθανότατα η επιγραφή αναφέρεται στον αγγειοπλάστη ή στον κάτοχο του κεραμικού εργαστηρίου.⁶⁷ Η λαβή **71** φέρει επιγραφή από την οποία διακρίνονται τα ίχνη γραμμάτων ..Α.Α..Υ, και δύνανται να αποκατασταθεί ως ΕΚΑΤΑΙΟΥ. Η διασπορά των λαβών με την εν λόγω επιγραφή⁶⁸ είναι αξιοσημείωτη, καθώς απαντούν σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου: από την Αλεξάνδρεια⁶⁹ και τη Μικρά Ασία,⁷⁰ τη Ρόδο, τη Δήλο, την Αθήνα έως τον Τάραντα και τις Συρακούσες.⁷¹ Η αμφίπλευρη απεικόνιση της λαβής **74** πιθανότατα αποδίδει Σειληνούς, που όμως διαφοροποιούνται από τους υπόλοιπους ως προς τη γενειάδα και την κόμη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η γενειοφόρος μορφή που σώζεται στην εσωτερική πλευρά της λαβής, με το ορθογώνιο διάδημα και τα κροσσωτά κοσμήματα στην κεφαλή. Μοναδικό, έως τώρα, εύρημα αποτελεί η μήτρα Σειληνού σε πύραυλο· το παραγόμενο εκμαγείο δεν αντιστοιχεί σε κανέναν από τους γνωστούς τύπους Σειληνών.

Τα σωζόμενα προσώπια κατασκευάστηκαν ως μέρος μιας τυποποιημένης σειράς μορφών και όχι ως απεικασμα κάποιου συγκεκριμένου δράματος. Μια καταμέτρηση των ποικίλων τύπων ή χαρακτήρων απεικονίζεται και σχηματικά στο παρακάτω γράφημα (γραφ. 1). Από την ανάλυση των κατηγοριών είναι προφανές ότι έμφαση δίνεται κυρίως στους δούλους και λιγότερο στις εταίρες, αφού στους πρώτους ουσιαστικά βασιζείται το είδος της κωμωδίας της περιόδου, δεδομένου ότι αυτοί οι θεατρικοί τύποι προκαλούσαν στο κοινό πολύ γέλιο. Οι νέες γυναίκες φαίνεται να αναπτύσσουν μεγαλύτερη ποικιλία, ενώ οι ηλικιωμένες συγχωνεύονται σε περιορισμένο εύρος. Αυτές οι επιλογές των τύπων ή χαρακτήρων του δράματος δείχνουν αναμφίβολα ότι η δημιουργία ήταν μια διαδραστική διαδικασία, κατά την οποία ο δραματουργός έδινε στο ακροατήριό του αυτό που προτιμούσε.

Γράφημα 1. Αναλογίες τύπων-χαρακτήρων των κωμικών προσώπων σε πύραυλα από τη Ρόδο.

Οι μορφές της ακολουθίας του Διονύσου στα ροδιακά πύραυλα, εκτός από την αποτροπαϊκή χρήση που πιθανότατα είχαν, θεωρείται –στον βαθμό που αυτό είναι

⁶⁷ Rotroff 2006, 212, σημ. 126. Η Didelot 1997, 385 κ.ε., αναλύει διεξοδικά τους τύπους των επιγραφών.

⁶⁸ Η επιγραφή ΕΚΑΤΑΙΟΥ απαντά επίσης στις λαβές ροδιακών αμφορέων (αδημοσίευτο υλικό της Εφ. Α. Δωδεκανήσου).

⁶⁹ Παραδείγματα από την Αλεξάνδρεια (142 από τα 181) αναφέρει η Didelot 1998, 279.

⁷⁰ Ο Sahin 2003, 14-16, 77-81, πίν. 7, 33 παραθέτει ενεπιγραφές λαβές πυραύλων τόσο από την Κνίδο, όσο και από άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας, τα νησιά του Αιγαίου αλλά και την ηπειρωτική Ελλάδα.

⁷¹ Rotroff 2006, 213, παραθέτει συγκεντρωμένη τη βιβλιογραφία για τη διασπορά των ενεπιγραφών λαβών ΕΚΑΤΑΙΟΥ.

εφικτό— ότι δεν διαφοροποιούνται από τα υπόλοιπα και αποτελούν μια υπόμνηση της διάδοσης του σατυρικού δράματος στη Ρόδο, το οποίο ουσιαστικά επιδίωκε τον ίδιο σκοπό με αυτόν της Νέας Κωμωδίας, δηλαδή την ευθυμία και την διασκέδαση. Την ευρεία διάδοση και την εκτίμηση των μενάνδρειων κωμωδιών στη Ρόδο υπογραμμίζουν και τα δύο υπέροχα ψηφιδωτά δάπεδα,⁷² «Ηγεμών Θεράπων» και «Παπποσειληνός»,⁷³ που απεικονίζουν δύο από τους δημοφιλέστερους πρωταγωνιστικούς τύπους-χαρακτήρες των κωμωδιών του γνωστού Αθηναίου ποιητή. Φόρο τιμής και αναγνώρισης του έργου του από την ροδιακή πολιτεία αποτελεί και η ανέγερση μνημείου προς τιμήν του.⁷⁴

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ⁷⁵

Α. ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

1. ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΚΩΜΙΚΗΣ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ

ΔΟΥΛΟΣ: ΗΓΕΜΩΝ ΕΠΙΣΕΙΣΤΟΣ

Βιβλιογραφία: Webster 1995, 1:32-34, πιν. 24, αρ. 2 XV 3a, 2 XV 3p (1,2)· Roger Edwards 1975, 119-120, αρ. 647, πιν. 26 και 61· Poulsen 1949, 42, πιν. XLVII, αρ. 87· Breccia 1930, 2: πιν. XXXVII, αρ. 4, 6, 8, πιν. XXXVIII, αρ. 2, 4, 7, 9, πιν. XLVI, αρ. 2, 17· Bieber 1961, 102, αρ. 391· Fischer 1994, 192, αρ. 327, 330, πιν. 31· Bernabò Brea 2002, 152, εικ. 138 (ειδώλιο).

1. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 431

Οικ. Σκουμπουρδή 1981

Πηλός κίτρινέρυθρος (5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,3 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλιπές στον δεξί κρόταφο. Φέρει μικρές αποκρούσεις στη μύτη και στο γένη. Κοίλο. Τα φρύδια είναι υπερυψωμένα κι ενώνονται στη βάση της μύτης, δίνοντας στη μορφή μια έντονη συνοφρυωμένη όψη. Το μεσόφρυο και οι παρειές αποδίδονται με βαθύνσεις. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με αυλακώσεις. Το στόμα είναι διάτρητο, ημικυκλικό, με γένη που διατηρεί κατά τόπους αβαθείς χαράξεις. Τα μαλλιά αποδίδονται με έντονη τριγωνική απόληξη στο μέτωπο και πλάγιες χαράξεις.

⁷² Τα δύο ψηφιδωτά δάπεδα εκτίθενται στο Παλάτι του Μεγάλου Μαγίστρου, στη Ρόδο, στην μόνιμη έκθεση «Αρχαία Ρόδος 2400 χρόνια».

⁷³ Βλ. Παπαχριστοδούλου 1993, 35, 50, εικ. 22.

⁷⁴ Για την εικονιστική κεφαλή του Μενάνδρου που εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ρόδου βλ. Μπαϊράμη 2012, 260-262, αρ. 74 (Γ 2748), πιν. 249-251.

⁷⁵ Τα προσώπεια περιγράφονται από την πλευρά του παρατηρητή. Χρησιμοποιούνται οι εξής βραχυγραφίες: Εκ. = εκατοστά· Μεγ. = μέγιστος, -η, -ο· Συν. = συνολικός, -ή, -ό· Σωζ. = σωζόμενος, -η, -ο· Ύψ. = Ύψος.

2. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 489

Οικ. Μανωλάκη 1984

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,1 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει μικρές αποκρούσεις στο αριστερό οφρυνικό τόξο και στο αριστερό τμήμα της κόμης. Κοίλο. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο, τα φρύδια αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με ελαφρές αυλακώσεις. Το μεσόφρυο και οι παρειές αποδίδονται με βαθύνσεις. Το στόμα είναι διάτρητο, ημικυκλικό, με γένη που διατηρεί κατά τόπους αβαθείς χαράξεις. Τα μαλλιά αποδίδονται με έντονη τριγωνική απόληξη στο μέτωπο και πλάγιες χαράξεις.

3. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 568

Οικ. Βολονάκη 1987

Πηλός πολύ ανοιχτός καστανός (10YR 7/4), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,7 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Σχεδόν ακέραιο, ελλειπές στη μύτη. Απολεπίσεις σε όλη σχεδόν την επιφάνειά του και μικρές αποκρούσεις κατά τόπους. Κοίλο. Τα φρύδια αποδίδονται τοξωτά με έντονη συνοφρύωση, η οποία επιτείνεται με την αναδιπλώση του δέρματος πάνω από τη μύτη. Τα μάτια δηλώνονται με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Το στόμα είναι ανοιχτό με γένη που το περιβάλλει σε σχήμα χοάνης. Η κόμη περιβάλλει όλο το πρόσωπο και στην περιοχή του μετώπου αποδίδεται με ακανόνιστες αβαθείς χαράξεις.

4. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 662

Οικ. Ζαμπελάκη 1981

Πηλός ροδόχρους (7.5YR 7/4), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 14,8 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Σώζεται το αριστερό τμήμα του προσώπειου. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Οπίσθια όψη κοίλη με υποτομή. Το μάτι είναι στρογγυλό με οπή στην κόρη και πλαστικά αποδοσμένο βλέφαρο. Το στόμα είναι διάτρητο και το περιβάλλει γένη. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες βαθιές χαράξεις.

5. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 742

Οικ. Φώκιαλη-Πράσινου 1988

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλίπες στους κροτάφους και στο εσωτερικό της στοματικής κοιλότητας. Φέρει μικρές αποκρούσεις κατά τόπους. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι έντονα συνοφρυωμένο. Τα οφρυκιά τόξα και οι παρειές αποδίδονται με αυλακώσεις. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με χαράξεις. Το στόμα είναι ωσειδές, με γένη που το περιβάλλει σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

6. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 771

Οικ. Κατσανάκου 1979

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,7 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Σώζεται το αριστερό τμήμα του προσώπειου. Συγκολλημένο από έξι τμήματα. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Κοίλο. Διαθέτει έντονη συνοφρύωση και ρυτίδωση στο μέτωπο με κυματοειδείς χαράξεις και αυλάκωση στο μεσόφρυο. Το μάτι είναι στρογγυλό με βάθυνση στην κόρη και πλαστικά αποδοσμένο βλέφαρο. Η μύτη είναι σιμή και τα ρουθούνια αποδίδονται με χάραξη. Το στόμα είναι διάτρητο, ωσειδές και περιβάλλεται από γένη. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

7. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 796

Οικ. Παναγιωτά

Πηλός ροδόχρους (7.5YR 7/4) και κατά τόπους γκριζωπός λόγω της ανομοιομερούς όπτησης

Μεγ. σωζ. ύψος 9,4 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλίπες στον δεξι κρόταφο. Φέρει αποκρούσεις στο γένη, το περιγράμμα, τα φρύδια και τη μύτη. Ίχνη καύσης. Απολεπίσεις στην κόμη. Κοίλο. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο, τα φρύδια αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση, τα μάτια είναι μεγάλα με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών, η μύτη είναι σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με χαράξεις. Το στόμα είναι ανοιχτό με γένη που το περιβάλλει, σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

8. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 892

Οικ. Παπαϊωάννου 1966

Πηλός κίτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Ελλιπής στους κροτάφους. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Τα φρύδια αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση, η οποία επιτείνεται με την αναδίπλωση του δέρματος πάνω από τη μύτη. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις θέσεις των κορών. Το στόμα είναι διάτρητο, ωοειδές, με γένη σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με τριγωνική απόληξη στο μέτωπο και δυσδιάκριτες πλάγιες χαράξεις.

9. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 893

Οικ. Παπαϊωάννου 1966

Πηλός κίτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης με προσμίξεις.

Μεγ. σωζ. ύψος 9,2 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλιπής στους κροτάφους και στη μύτη. Φέρει αποκρούσεις στην κόμη. Κοίλο στην περιοχή του στόματος. Τα φρύδια αποδίδονται με ακανόνιστη συνοφρύωση (το αριστερό φρύδι είναι τοποθετημένο σε ψηλότερο σημείο) και ρυτίδα στο μεσόφρυο. Τα μάτια είναι μεγάλα και αποδίδονται με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Το στόμα είναι διάτρητο με γένη που το περιβάλλει, σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά δηλώνονται με ακανόνιστες βαθιές χαράξεις.

10. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1030

Οικ. Βιοτεχνών, οδός Καναδά

Πηλός κίτρινέρυθρος (5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 9,6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Ελλιπής στο δεξί τμήμα του προσώπιου και στο εσωτερικό της στοματικής κοιλότητας. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Έντονη συνοφρύωση και ρυτίδωση στο μέτωπο και στις παρειές που δηλώνεται με αυλακώσεις. Τα μάτια είναι στρογγυλά με βαθύνσεις στις κόρες και πλαστικά αποδοσμένα βλέφαρα. Το στόμα είναι ανοιχτό και το περιβάλλει γένη σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

11. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1036

Οικ. Παπαϊωάννου

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,5 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλίπες στον αριστερό του τμήμα. Φέρει αποκρούσεις στο περίγραμμα του και κατά τόπους. Απολεπισμένο σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Οι λεπτομέρειες του προσώπου δεν είναι ευδιάκριτες λόγω της κακής κατάστασής του. Κοίλο. Τα φρύδια ενώνονται και αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση, η οποία επιτείνεται με την αναδιπλώση του δέρματος πάνω από τη μύτη. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με αυλακώσεις. Το στόμα είναι διάτρητο, με γένη που το περιβάλλει. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

12. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1037

Οικ. Παπαϊωάννου

Πηλός πολύ ανοιχτός καστανός (10YR 7/4), πορώδης

Μεγ. σωζ. ύψος 9,2 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλίπες στους κροτάφους και στην αριστερή παρειά. Αποκρουσμένο στο γένη. Κοίλο. Τα φρύδια αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση ενώ το αριστερό οφρικό τόξο και το μεσόφρυο δηλώνονται με χαράξεις. Τα μάτια είναι μεγάλα με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με αβαθείς χαράξεις. Το στόμα είναι ανοιχτό με γένη που το περιβάλλει, σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

13. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1046

Οικ. ΟΤΕ

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 12,5 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ακέραιο. Κακή κατάσταση διατήρησης. Αποκρούσεις κατά τόπους και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνεια του προσώπου. Κοίλο. Έχει έντονα οφρικά τόξα, μάτια στρογγυλά με βαθύνσεις στις κόρες, μύτη σιμή με διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα είναι ανοιχτό και το περιβάλλει γένη που δηλώνεται με ακανόνιστες χαράξεις. Η κόμη είναι υπερυψωμένη με τριγωνική απόληξη στο μέτωπο αποδοσμένη με λεπτές χαράξεις και κοσμεείται με επίθετη πηνιόσχημη ταινία (φιόγκος).

14. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1047

Οικ. Κυπριώτη 1975

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 11,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλιπές στο αριστερό τμήμα του προσωπείου. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Κοίλο. Έντονη συνοφρύωση με προεξέχον το σημείο του μεσόφρυου και αυλακώση. Ρυτίδωση στο μέτωπο και στις παρειές που δηλώνεται με αυλακώσεις. Τα μάτια είναι στρογγυλά με βαθύνσεις στις κόρες και πλαστικά αποδοσμένα βλέφαρα. Η μύτη είναι πεπλατυσμένη και τα ρουθούνια διεσταλμένα. Το στόμα είναι ανοιχτό και το περιβάλλει γένι με αβαθείς χαράξεις σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

15. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1048

Οικ. Κυπριώτη

Πηλός ροδόχρους (7.5YR 7/4), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 10 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Ελλιπές στους κροτάφους. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Τα φρύδια αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση και χαράξεις στα οφρυικά τόξα. Τα μάτια είναι στρογγυλά με βαθύνσεις στις κόρες, μύτη σιμή. Το στόμα είναι ανοιχτό, ωσειδές, με γένι σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με τριγωνική απόληξη στο μέτωπο και δυσδιάκριτες πλάγιες χαράξεις.

16. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1050

Οικ. Νεοφύτου

Πηλός ροδόχρους (7.5YR 7/4), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 10 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στον δεξι κρόταφο και στο περιγράμμα. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο με συνοφρύωση, η οποία επιτείνεται με την αναδίπλωση του δέρματος πάνω από τη μύτη και αποδίδεται με έντονες χαράξεις στο μεσόφρυο. Τα μάτια είναι μεγάλα με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με βαθύνσεις. Το στόμα είναι διάτρητο, με γένι που φέρει βαθιά χάραξη στο κέντρο του πηγουνιού. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

17. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1052

Οικ. Παπαϊωάννου

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 7,4 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Σώζεται το τμήμα της ρινικής και στοματικής κοιλότητας, καθώς και ο δεξιός οφθαλμός του προσώπιου. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Το μάτι είναι στρογγυλό με οπή στην κόρη. Το στόμα είναι διάτρητο, στρογγυλό, με γένη σε σχήμα χοάνης.

18. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1059

Οικ. Φωταρά

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 7/8), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 7,6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλειπές. Κακή κατάσταση διατήρησης. Σώζεται το τμήμα από τους οφθαλμούς και κάτω και το δεξιό οφρυκτό τόξο του προσώπιου. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Τα μάτια είναι στρογγυλά με βαθύνσεις στις κόρες. Η μύτη είναι πεπλατυσμένη και τα ρουθούνια δηλώνονται με χαραξίες όπως και το μεσόφρυο. Το στόμα είναι στρογγυλό, αποδίδεται με βάθυνση και το περιβάλλει γένη σε σχήμα χοάνης.

19. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1060

Οικ. Σκόρδου

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 11,8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Σώζεται το αριστερό τμήμα του προσώπιου. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Ίχνη καύσης. Οπίσθια όψη κοίλη με υποτομή. Το μάτι είναι στρογγυλό με βάθυνση στην κόρη και έντονο οφρυκτό τόξο. Το πρόσωπο φέρει ρυτίδες που αποδίδονται με καμπύλες χαραξίες. Τμήμα της πεπλατυσμένης μύτης διατηρεί ρουθούνια με βάθυνση. Το στόμα είναι διάτρητο και το περιβάλλει γένη. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες βαθιές χαραξίες.

20. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1069

Οικ. Σκόρδου

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 10 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλυπές στο αριστερό τμήμα του προσώπιου. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Κοίλο. Έντονη συνοφρύωση με προεξέχον το σημείο του μεσόφρυνου και αυλάκωση. Τα μάτια αποδίδονται με αβαθείς κοιλότητες. Η μύτη είναι σιμή και τα ρουθούνια αποδίδονται με χαράξεις. Το στόμα είναι ανοιχτό, αβαθές και το περιβάλλει γένη. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις ομοίως και το γένη.

21. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1175

Οικ. Φωταρά

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 7/6), πορώδης με προσμίξεις (μικά)
Μεγ. σωζ. ύψος 11,7 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Συγκολλημένο από δύο τμήματα. Ελλυπές στους κροτάφους. Φέρει αποκρούσεις στο γένη, στη μύτη και στα φρύδια. Απολεπίσεις στην κόμη. Κοίλο. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο, τα φρύδια αποδίδονται με έντονη συνοφρύωση, τα μάτια είναι μεγάλα με βαθύνσεις στις κόρες, η μύτη σιμή (πλακουτσωτή). Το στόμα είναι ανοιχτό με γένη που το περιβάλλει, σε σχήμα χοάνης. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

22. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1502

Οικ. Συνεταιρισμού Π

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 8,3 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Σώζεται το τμήμα από το άνω χείλος και πάνω, ελλυπές στη μύτη και σε τμήμα του δεξιού ματιού. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Ίχνη ερυθρού χρώματος στο μέτωπο. Κοίλο. Έντονη συνοφρύωση που δηλώνεται με βαθιές αυλακώσεις στο μέτωπο και στα οφρυσικά τόξα. Τα μάτια είναι μεγάλα με οπές στις κόρες. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

23. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1562

Οικ. Συνεταιρισμού Π

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις, ανομοιογενής χρωματισμός λόγω αστοχίας κατά την όπτηση Μεγ. σωζ. ύψος 11,2 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλιπές στις παρειές και στον αριστερό κρόταφο. Φέρει αποκρούσεις στη μύτη και την κόμη. Ίχνη καύσης κατά τόπους. Κοίλο. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο, τα φρύδια έντονα συνοφρυωμένα και αποδίδονται με βαθιές χαράξεις. Στο μέτωπο η έντονη συνοφρύωση επιτείνεται με την αναδιπλωση του δέρματος πάνω από τη μύτη. Το μεσόφρυο και οι παρειές αποδίδονται με έντονες αυλακώσεις. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με βαθύνσεις. Το στόμα είναι διάτρητο, με γένη που το περιβάλλει. Τα μαλλιά αποδίδονται με πλάγιες χαράξεις.

24. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 5634

Οικ. Αγιακάτσικα

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις Μεγ. σωζ. ύψος 9,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλιπές. Κακή κατάσταση διατήρησης. Σώζεται το τμήμα από τη σιαγόνα έως τους οφθαλμούς. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Τα μάτια είναι στρογγυλά με βαθύνσεις στις κόρες. Η μύτη είναι πεπλατυσμένη και τα ρουθούνια δηλώνονται με χαράξεις όπως και το μεσόφρυο. Το στόμα είναι στρογγυλό, αποδίδεται με βάθυνση και το περιβάλλει γένη σε σχήμα χοάνης.

25. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 5664

Οικ. Μίγλη 1960

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις Μεγ. σωζ. ύψος 9,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Ελλιπές στους κροτάφους. Φέρει αποκρούσεις στο γένη και το περιγράμμα. Κοίλο. Το μέτωπο είναι ρυτιδωμένο με συνοφρύωση που αποδίδεται με έντονες χαράξεις στα οφρυικά τόξα και στο μεσόφρυο, τα μάτια είναι μεγάλα με οπές στις κόρες, η μύτη σιμή με ρουθούνια που δηλώνονται με βαθύνσεις. Το στόμα είναι ανοιχτό, ημικυκλικό με γένη που φέρει βαθιά χάραξη στο κέντρο του πηγουνιού. Τα μαλλιά δηλώνονται με τριγωνική απόληξη στο μέτωπο και πλάγιες χαράξεις.

26. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 5675

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 8,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-50 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Σώζεται το τμήμα από τους οφθαλμούς και κάτω και το αριστερό οφρυκτό τόξο του προσωπιού. Φέρει αποκρούσεις σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Διαγράφεται η συνοφρύωση. Τα μάτια είναι στρογγυλά με οπές στις θέσεις των κορών. Η μύτη είναι πεπλατυσμένη. Το στόμα είναι ημικυκλικό, αποδίδεται με βάθυνση και το περιβάλλει γένη σε σχήμα χοάνης.

ΔΟΥΛΟΣ: *ΗΓΕΜΩΝ ΘΕΡΑΠΩΝ*

Βιβλιογραφία: Webster 1995, 26-29.

27. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1032

Οικ. Στρατάκη

Πηλός ερυθρός (2.5YR 4/8), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 8,4 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 250-150 π.Χ.

Ελλίπες στους κροτάφους και στο άνω μέρος της κεφαλής. Αποκρουσμένο στο γένη και στο δεξιό τμήμα της κόμης του προσωπιού. Διατηρείται σε ολόκληρο σχεδόν το οπίσθιο τμήμα η πρόσφυση στο αγγείο. Κοίλο στο εσωτερικό του. Στο μέτωπο διακρίνεται η έντονη συνοφρύωση, η οποία επιτείνεται με την αναδιπλωση του δέρματος πάνω από τη μύτη. Τα μάτια είναι αμυγδαλόσχημα με προεξέχοντες βολβούς και πλαστικά αποδοσμένα βλέφαρα. Μύτη σιμή και ρουθούνια που αποδίδονται με αυλακώσεις. Στόμα μισάνοιχτο και πλαισιωμένο με γένη που φέρει ακτινωτές λεπτές χαραξίσεις. Η κόμη είναι πλούσια, θυσανοειδής με έντονη τριγωνική απόληξη στο κέντρο του μετώπου και δηλώνεται με πλάγιες χαραξίσεις.

ΔΟΥΛΟΣ: *ΜΑΙΣΟΝΑΣ*

Βιβλιογραφία: Webster 1995, 1:30-32, πιν. 18, αρ. 2 HS 1, 2 KT 3· Αχειλαρά 2005, 1:91-93, 2:400, αρ. 549· Ζωγράφου 2017, 475, αρ. 665.

28. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1028

Οικ. Μαντά-Σωτηράκη

Πηλός καστανέρυθρος (2.5YR 5/4), πορώδης, με προσμίξεις, γκριζός στο εσωτερικό του από την όπτηση.

Μεγ. σωζ. ύψος 10,8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις περιμετρικά και στο γένη. Συμπαγές. Κοίλο με οπή ανάρτησης. Στο μέτωπο διαγράφεται έντονη ρυτίδωση και απόδοση των οφρυκτών τόξων. Τα μάτια είναι στρογγυλά, πλαστικά αποδοσμένα, με προεξέχοντες βολβούς και χαραξίσεις στις θέσεις των

κορών. Η μύτη είναι σιγή με έντονη απόληξη και διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα είναι ανοιχτό και πλασιώνεται με γένη που φέρει ακτινωτές χαράξεις. Η κόμη δηλώνεται στο ύψος των κροτάφων με λεπτές βαθύνσεις.

29. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1035

Οικ. Συνεταιρισμού Η 1967

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα Μεγ. σωζ. ύψος 5,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Σώζεται η στοματική κοιλότητα και το κάτω τμήμα της μύτης. Πολλές αποκρούσεις και απολεπίσεις. Στην οπίσθια πλευρά του παρατηρείται διαμήκης ρωγμή. Συμπαγές. Κοίλο. Το στόμα είναι ανοιχτό, καρδιοσχημο, με γένη που διατηρεί κατά τόπους αβαθείς ακτινωτές χαράξεις. Διεσταλμένα ρουθούνια που αποδίδονται με βαθύνσεις.

30. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1053

Οικ. Σολούνια 1960

Πηλός καστανός (7.5YR 5/4), πορώδης, με προσμίξεις, κιτρινωπός κατά τόπους λόγω της ανομοιομερούς όπτησης.

Μεγ. σωζ. ύψος 7,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Ελλιπές στους κροτάφους. Φέρει αποκρούσεις στα οφρυικά τόξα και το γένη. Απολεπίσεις σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Μέτωπο κυρτό, έντονα αποδοσμένα οφρυικά τόξα, μάτια στρογγυλά με προεξέχουσα περιφέρεια και βαθύνσεις στις κόρες. Μύτη σιγή με διεσταλμένα ρουθούνια. Στόμα ανοιχτό με σχηματική απόδοση χειλιών και γένη που το περιβάλλει.

31. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1061

Ψαροπούλα

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις, γκριζός στον πυρήνα από την όπτηση

Μεγ. σωζ. ύψος 6,9 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Σώζεται από το ύψος της ρινικής κοιλότητας και άνω. Αποκρούσεις στη μύτη, τα οφρυικά τόξα και το στρόφαιο. Συμπαγές. Έντονη ρυτίδωση στο μέτωπο και συνοφρύωση. Ακανόνιστη διαμόρφωση βλεφάρων και μάτια με προεξέχοντες βολβούς των οποίων οι κόρες δηλώνονται με βαθύνσεις. Η κόμη στο ύψος των κροτάφων αποδίδεται με σφαιρικά εξάρματα με λεπτές χαράξεις. Το γυμνό κεφάλι φέρει διάστικτο στεφάνι.

32. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1063

Οικ. Ιατρίδη 4-5-1972

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις, σκούρος καστανός στο εσωτερικό του.

Μεγ. σωζ. ύψος 5,9 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Σώζεται από το ύψος των ματιών έως το οπίσθιο μέρος της κεφαλής. Φέρει ισχυρές αποκρούσεις στις δύο πλευρές της κεφαλής και στο μέτωπο. Έντονη ρυτίδωση στο μέτωπο. Έντονα δηλωμένα οφρυσικά τόξα. Μάτια με προεξέχοντες βολβούς και πλαστικά αποδοσμένα βλέφαρα.

33. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 2400

Ξενώνας Αγ. Αικατερίνης

Πηλός καστανέρυθρος (2.5YR 5/4), πορώδης

Μεγ. σωζ. ύψος 8,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις περιμετρικά και στο γένη. Ίζημα κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Στο ευρύ μέτωπο βαθιά ρυτίδωση και έντονη συνοφρύωση που αποδίδεται με δύο βαθιές αυλακώσεις. Οφρυσικά τόξα καμπυλό-σχημα και φαρδιά. Τα μάτια είναι αμυγδαλόσχημα πλαστικά αποδοσμένα με προεξέχοντες βολβούς και βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη σιμή με έντονη απόληξη και διεσταλμένα ρουθούνια. Στόμα ανοιχτό και πλαισιωμένο με γένη που φέρει ακτινωτές λεπτές χαράξεις.

34. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 5666

Οικ. Ποπόρου

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 4/6), πορώδης, με προσμίξεις, και μίκα.

Μεγ. σωζ. Ύψος 9,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις περιμετρικά, στο φρύδι και στο γένη. Συμπαγές. Στο μέτωπο ρυτίδωση και έντονη απόδοση των οφρυσικών τόξων. Μάτια στρογγυλά, πλαστικά αποδοσμένα με προεξέχοντες βολβούς και κυκλικές χαράξεις γύρω από τις κόρες. Μύτη σιμή με τριγωνική απόληξη και διεσταλμένα ρουθούνια. Στόμα ανοιχτό και πλαισιωμένο με γένη που φέρει ακτινωτές λεπτές χαράξεις. Η κόμη δηλώνεται στο ύψος των κροτάφων με λεπτές λοξόσχημες χαράξεις.

ΔΟΥΛΟΣ: ΚΙΣΣΟΣΤΕΦΑΝΩΜΕΝΟΣ**35.** Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 477

Οικ. Πασσάλη-Χρυσανθή

Πηλός ανοιχτός ερυθρός (2.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 8,8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Κακή κατάσταση διατήρησης. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σε όλη την επιφάνειά του. Τα φρύδια είναι τοξοειδή και δηλώνονται με έντονη συνοφρύωση. Πλαστική απόδοση των ματιών με έντονα σχηματισμένα βλέφαρα και δήλωση των κορών με κεντρική στιγμή. Το στόμα είναι ανοιχτό με έντονο προτεταμένο πηγούνι. Στην κεφαλή και χαμηλά στο μέτωπο κοσμεύεται ενδεχομένως με ανθοπλόκαμο που δένεται με ταινία και κισσόφυλλα που με δυσκολία διακρίνονται.

36. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 569

Οικ. Κωστάκη 1981

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 10,7 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ελλίπες στην κόμη και στους κροτάφους. Συγκολλημένο από δύο τμήματα. Φέρει αποκρούσεις στη μύτη, το στόμα και το πηγούνι. Μικρές απολεπίσεις κατά τόπους. Τα φρύδια είναι τοξοειδή με έντονη συνοφρύωση που δηλώνεται με διπλή χάραξη. Πλαστική απόδοση των ματιών με έντονα σχηματισμένα βλέφαρα και στρογγυλές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Οι παρειές τονίζονται με αβαθείς αυλακώσεις. Η μύτη είναι αδρή με διεσταλμένα ρουθούνια, τα οποία αποδίδονται με στρογγυλές κοιλότητες. Το στόμα είναι ανοιχτό με σαρκώδη χείλη και στρογγυλή βάθυνση στο κέντρο του. Προτεταμένο πηγούνι. Στην κεφαλή και χαμηλά στο μέτωπο προβάλλει καμπυλωμένος διάστικτος ανθοπλόκαμος που δένεται με ταινία και κοσμεύεται με κισσόφυλλα και κορύμβους εκατέρωθεν του κεντρικού άξονα του μετώπου.

37. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1041

Εβραϊκό Τείχος – Αγ. Παντελεήμονας 1954

Πηλός ερυθρός (2.5YR 4/8), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 8,3 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις κατά τόπους. Απολεπισμένο σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Τοξοειδή οφρυσικά τόξα με έντονη συνοφρύωση που δηλώνεται με διπλή χάραξη. Πλαστική απόδοση των ματιών με

έντονα σχηματισμένα βλέφαρα και στρογγυλές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Οι παρειές τονίζονται με αβαθείς αυλακώσεις. Η μύτη είναι έντονη με ρουθούνια διεσταλμένα σε στρογγυλές κοιλότητες. Το στόμα είναι ανοιχτό με σαρκώδη χείλη και στρογγυλή κοιλότητα στο κέντρο του. Έντονο προτεταμένο πηγούνι. Στην κεφαλή και χαμηλά στο μέτωπο προβάλλει καμπυλωμένος διάστικτος ανθοπλόκαμος που δένεται με ταινία και κοσμεύεται με κισσόφυλλα και κορύμβους εκατέρωθεν του κεντρικού άξονα του μετώπου.

38. Αρ. Ευρ. Π 34804

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 8,7 εκ.

Αθημοσίευτη

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Μέτρια κατάσταση διατήρησης. Σώζεται τμήμα της λαβής έως το στόμα της μορφής. Μικρές αποκρούσεις, ιζήματα και ίχνη καύσης κατά τόπους. Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός έξεργου περιγράμματος εγγράφεται ανάγλυφο κωμικό προσωπείο. Η ρυτίδωση στο μέτωπο αποδίδεται με άνισες μεταξύ τους, ελαφρώς καμπύλες γραμμές. Τα καμπυλόσχημα οφρυικά τόξα είναι πλαστικά αποδοσμένα και στο μεσόφρυο σχηματίζεται κάθετη ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα με οπές στη θέση των κορών, τα βλέφαρα σαρκώδη, η μύτη πλατιά με διεσταλμένα ρουθούνια και τα ζυγωματικά έντονα. Το ανοιχτό στόμα περιβάλλει μουστάκι. Στις παρειές, μικρές αβαθείς ακανόνιστες χαράξεις αποδίδουν τη γενειάδα. Η μορφή φέρει στεφάνι που αποτελείται από φύλλα κισσού τοποθετημένα εκατέρωθεν δύο κεντρικών κορύμβων.

ΔΟΥΛΟΣ: ΠΟΡΝΟΒΟΣΚΟΣ

Βιβλιογραφία: Webster 1995, 1:14-15· Besques 1963, πίν. 230, αρ. d-MYR 340· Rotroff 2006, 211, αρ. 809, πίν. 84. Για την απόδοση βουκρανίων σε πύραυλα αλλά όχι ακριβή παράλληλα με τα ροδιακά, Conze 1890, 131-132, πίν. 2, αρ. 830, 849· Mayence 1905, 393, εικ. 52· Rotroff 2006, 216, 326, πίν. 79, 769-772.

39. Αρ. Ευρ. Π 34803

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός κίτρινέρυθρος (5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. Σωζ. Ύψος 16,6 εκ.

Αθημοσίευτη

Χρονολόγηση: 2^{ος}-1^{ος} αι. π.Χ.

Κάθετη πλακοειδής λαβή πυραύνου με αμφίπλευρη απεικόνιση κωμικού προσωπείου – βουκρανίου. Διατηρείται η λαβή, τμήμα του σώματος και του χείλους. Αποκρουσμένο κατά τόπους. Ίζημα στην επιφάνειά του. Σώμα με κυρτά τοιχώματα, χείλος με περιχέλωμα. Η λαβή είναι αποκρουσμένη στην περιφέρειά της.

Στην εξωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός ορθογώνιου έξεργου περιγράμματος με καμπυλόσχημα άκρα, εγγράφεται ανάγλυφο προσωπίο ηλικιωμένης μορφής, πιθανότατα πορνοβοσκού. Αποσπασματική διατήρηση. Αποκρουσμένο σε τμήμα της κεφαλής και στο μεγαλύτερο τμήμα του προσώπου. Κάτω από το προσωπίο, στο σώμα του αγγείου σώζεται πλαστική διακόσμηση με τρεις κάθετες παράλληλες ταινίες. Καμπυλόσχημη ρυτίδωση στο μέτωπο. Το πρόσωπο είναι ευρύ. Πλαστικά αποδοσμένα οφρυσικά τόξα, ανασηκωμένα και μάτια στρογγυλά με σαρκώδη βλέφαρα. Στόμα μισάνοιχτο. Η μορφή είναι φαλακρή στο άνω μέρος της κεφαλής, ενώ τα μαλλιά δηλώνονται με κάποιες αβαθείς χαράξεις στο δεξιό κρόταφο. Επίθετες επιμήκειες κυλινδρικές μάζες ηπλού εκατέρωθεν του προσώπου δηλώνουν την ύπαρξη στεφανιού.

Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός ορθογώνιου περιγράμματος, που σχηματίζεται από διπλή εγχάρακτη γραμμή και σειρά εμπιέστων διακαριών με κεντρική στιγμή στην περιφέρεια, εγγράφεται ανάγλυφη κεφαλή ταύρου. Καλή κατάσταση διατήρησης. Μικρές αποκρούσεις και ιζήματα κατά τόπους. Ίχνη καύσης στο ρύγχος. Κεφαλή φυσιοκρατικά αποδοσμένη, με μεγάλα στρογγυλά μάτια και πλαστικά δηλωμένα τα κάθετα καμπυλόσχημα κέρατα και τα οριζόντια τοποθετημένα ωσειδή αυτιά. Το προτειταμένο ρύγχος διακρίνεται από το πρόσωπο με δύο λεπτούς ανάγλυφους δακτυλίους. Τα ρουθούνια δηλώνονται με αβαθείς οπές και το στόμα με αυλάκωση. Το τρίχωμα στο μέτωπο και ανάμεσα στα μάτια αποδίδεται με αβαθείς σχετικά κυματοειδείς αυλακώσεις. Μεταξύ των κεράτων ανάγλυφο ημικύκλιο που στο κέντρο του δηλώνεται έξεργο άνθος(;) με κεντρική στιγμή εντός κυκλικού πλαισίου.

2. ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΚΩΜΙΚΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΜΟΡΦΗΣ

ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑ: ΓΡΑΥΣ ΠΑΧΕΙΑ (;)

40. Αρ. Ευρ. Π 14822

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα Μεγ. σωζ. ύψος 8,1 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στην κόμη και τη μύτη. Ίχνη λευκού χρώματος κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευτραφές με μεγάλα χαρακτηριστικά και έντονη ρυτίδωση, η οποία δηλώνεται με χαράξεις και βαθύνσεις στο μέτωπο, τα μάτια και τις παρειές. Τα φρύδια δηλώνονται τοξωτά με έντονη συνοφρύωση, τα μάτια είναι μεγάλα, ασύμμετρα με ελαφρά παραμόρφωση, τα οποία αποδίδονται με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών και έντονα σχηματοποιημένα βλέφαρα. Τα ζυγωματικά είναι έντονα, η μύτη γαμψή, το στόμα ανοιχτό, τα χείλη εξαιρετικά σαρκώδη, δηλώνεται η οδοντοστοιχία της κάτω γνάθου με μικρές κάθετες χαράξεις. Το πηγούνι προεξέχει έντονα και αποδίδεται με βάθυνση στη μέση. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα σε βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις, μαζεμένα προς τα πίσω, ενώ δύο βόστρυχοι με

μηνοειδείς απολήξεις πλαισιώνουν το μέτωπο. Διακρίνεται ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

41. Αρ. Ευρ. Π 14621

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 10,2 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ελλιπές στην κόμη, τους κροτάφους και την αριστερή παρειά. Κακή κατάσταση διατήρησης. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Ίχνη καύσης κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι αποκρουσμένο με έντονα χαρακτηριστικά και ρυτίδωση, η οποία δηλώνεται με χαράξεις και βαθύνσεις στα μάτια και τις παρειές. Τα φρύδια δηλώνονται τοξωτά, τα μάτια είναι μεγάλα, ασύμμετρα, με ελαφρά παραμόρφωση και έντονη απόδοση της ίριδας με βαθύνσεις. Τα ζυγωματικά είναι έντονα, το στόμα ανοιχτό, τα χείλη εξαιρετικά σαρκώδη, δηλώνεται η οδοντοστοιχία της κάτω γνάθου και το προεξέχον πηγούνι. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα σε βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις, μαζεμένα προς τα πίσω ενώ βόστρυχοι με μηνοειδείς απολήξεις πλαισιώνουν το μέτωπο. Διακρίνεται ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

ΕΤΑΙΡΑ (;): ΤΥΠΟΣ Ι

42. Αρ. Ευρ. Π 14820

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός καστανέρυθρος (5YR 5/4), πορώδης, με προσμίξεις.

Μεγ. σωζ. ύψος 8,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Σχεδόν ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στην κόμη, τον δεξιό κροτάφο, τη μύτη και τα χείλη. Ίχνη καύσης. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευτραφές με έντονα χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται τοξωτά, τα μάτια αποδίδονται με πλαστικότητα και φέρουν βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Οι παρειές είναι έντονες (ένδειξη πάχους), η μύτη ευθεία με διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα ανοιχτό, τα χείλη εξαιρετικά σαρκώδη και ελαφρώς προεξέχον πηγούνι. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα στη μέση με βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις, αναδιπλωμένα προς τα πίσω. Στο άνω μέρος της κεφαλής τα μαλλιά χωρίζονται στη μέση με αυλακώσεις, αναδιπλωμένα προς τα πίσω. Χαρακτηριστική είναι η περίτεχνη κόμμωση με ανάδεσμο ως «ηράκλειον άμμα».

43. Αρ. Ευρ. Π 14823

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός καστανέρυθρος (5YR 5/4), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 8,3 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 2^{ος} αι. π.Χ.

Ελλίπες στην κόμη και τους κροτάφους. Φέρει αποκρούσεις στην αριστερή παρειά και τη μύτη. Απολεπισμένο σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Ίχνη καύσης. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι παχουλό με έντονα χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται τοξωτά, τα μάτια είναι μεγάλα. Οι παρειές είναι έντονες, η μύτη δεν σώζεται παρά μόνο τα διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα είναι ανοιχτό, τα χείλη εξαιρετικά σαρκώδη και προεξέχον πηγούνι με κεντρική αυλάκωση. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα στη μέση με βοστρύχους που δηλώνονται με χαραξίεις, αναδιπλωμένα προς τα πίσω. Στο άνω μέρος της κεφαλής τα μαλλιά φέρουν ταινία με κεντρικό έξαρμα.

ΕΤΑΙΡΑ (;): ΤΥΠΟΣ Π

Βιβλιογραφία: Webster 1995, 1: πιν. 37, αρ. 3 XV 15b, 2: 266 (Stockholm, NM 1961). Fischer 1994, 199, αρ. 357, πιν. 30 (Dresden, 2600. C. 518).

44. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 617

Οικ. Αφών Κακά 1984

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις Μεγ. σωζ. ύψος 12,4 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 150-50 π.Χ.

Ελλίπες στο κάτω δεξιό τμήμα. Φέρει αποκρούσεις στο περίγραμμα, την κόμη, το δεξιό μάτι, τον αντίστοιχο οφρύ και τη μύτη. Απολείψεις κατά το πους. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευρύ, με ελαφρώς αποδοσμένα οφρυκτά τόξα και μάτια με σαρκώδη βλέφαρα που αποδίδονται με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Η μύτη είναι ευθεία, το στόμα ανοιχτό με χείλη σαρκώδη και προεξέχον πηγούνι. Τα μαλλιά είναι αφαιρετικά αποδοσμένα, χωρίζονται στη μέση και φέρονται προς τα πλάγια ενώ ελαφρές, αραιές χαραξίεις δηλώνουν τους βοστρύχους που πλαισιώνουν το μέτωπο και τους κροτάφους. Στο ανώτερο τμήμα της κεφαλής διατηρείται ταινία που αποδίδεται με βαθιά αυλάκωση στο κέντρο και χαραξίεις.

45. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1027

Οικ. Φωταρά 1975

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις Μεγ. σωζ. ύψος 12,2 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 150-50 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στο περίγραμμα και τη μύτη. Απολείψεις κατά τόπους. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευρύ, με ελαφρώς αποδοσμένα οφρυκτά τόξα και μάτια με σαρκώδη βλέφαρα που αποδίδονται με βαθύνσεις διαφορετικού μεγέθους στις θέσεις των κορών. Η μύτη είναι ευθεία με διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα είναι ανοιχτό, με χείλη σαρκώδη και βαρύ κάτω τμήμα του προσώπου (διπλοσάγονο) που δηλώνεται με κεντρική βάθυνση. Τα μαλλιά χωρίζονται στη μέση, με βοστρύχους σε απαλούς πλάγιους κυματισμούς και πλαισιώνουν το μέτωπο και τους κροτάφους. Στο ανώτερο τμήμα της κεφαλής διατηρείται ταινία που αποδίδεται με

βαθιά αυλάκωση στο κέντρο και πλάγιες χαραξίες. Στους λοβούς οι βαθύνσεις υποδηλώνουν τη θέση ενωτιών.

46. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1034

Οικ. Κεχαγιά 1973

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις, γκριζός κατά τόπους λόγω αστοχίας της όπτησης.

Μεγ. σωζ. ύψος 10,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 150-50 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στο περίγραμμα, τη μύτη και το άνω χείλος. Διατηρεί ίχνη καύσης. Κοίλο. Πρόσωπο ευρύ, ελαφρώς αποδοσμένα οφρυκτά τόξα, μάτια με σαρκώδη βλέφαρα και βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Το στόμα είναι ανοιχτό με χείλη σαρκώδη και προεξέχον πηγούνι με κεντρική βάθυνση. Τα μαλλιά χωρίζονται στη μέση, φέρονται προς τα πλάγια, ενώ αβαθείς χαραξίες δηλώνουν τους βοστρύχους που πλαισιώνουν το μέτωπο και τους κροτάφους. Στο ανώτερο τμήμα της κεφαλής διατηρείται ταινία που αποδίδεται με βαθιά αυλάκωση στο κέντρο και χαραξίες. Στους λοβούς βαθύνσεις υποδηλώνουν τη θέση ενωτιών.

47. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 663

Οικ. Καραγεωργίου II 1982

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 9,4 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: 150-50 π.Χ.

Σώζεται από το μέτωπο έως τη βάση του λαιμού. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις σχεδόν σε όλη την επιφάνειά του. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευρύ. Τα μάτια αποδίδονται με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών, η μύτη είναι ευθεία με διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα δηλώνεται με δύο οπές στις άκρες του (ημιτελές;) και προεξέχον πηγούνι.

ΕΤΑΙΡΑ: ΤΥΠΟΣ III

Βιβλιογραφία: Besques 1971, 3:87, πιν. 111, αρ. D 509a.

48. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1045

Οικ. Κατσαρά 1975

Πηλός ερυθροκιτρινός (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 8,6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στο περίγραμμα, το δεξί τμήμα της κόμης και τη μύτη. Ελάχιστα ίχνη καύσης. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευτραφές με αρμονικά χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται τοξωτά, τα μάτια είναι μεγάλα πλαστικά αποδοσμένα με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Ξεχωρίζουν οι διογκωμένες παρειές. Η μύτη είναι

ευθεία με αυλακώσεις στα ρουθούνια, το στόμα μισάνοιχτο, τα χείλη εξαιρετικά σαρκώδη και το πηγούνι προεξέχον. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα σε βοστρύχους που αναδιπλώνονται προς τα πάνω και δηλώνονται με καμπυλόγραμμες χαράξεις ενώ ακανόνιστοι λεπτοί βόστρυχοι πλαισιώνουν το πρόσωπο. Στην αριστερή πλευρά του προσώπου στο ύψος του αυτιού σώζονται οι πλαϊνοί πλόκαμοι. Στο άνω μέρος της κεφαλής η κόμη χωρίζεται στη μέση με αυλάκωση και διαγώνιες χαράξεις. Διακρίνεται ταινία στην στέψη του κεφαλιού με κεντρικό έξαρμα αποκρουσμένο.

ΨΕΥΔΟΚΟΡΗ (;): ΤΥΠΟΣ Ι

Βιβλιογραφία: Besques 1992, 92, πιν. 58, αρ. D 4484-H: 16 e και 138, πιν. 89, αρ. D/E 4580-H: 16,3 c. Webster 1995, 1:42-43, 2:28-29, πιν. 9, αρ. 1 AT 68 .

49. Αρ. Ευρ. Π 14766

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 4/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα Μεγ. σωζ. ύψος 7,8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στην κόμη, τη μύτη, τα χείλη και το πηγούνι. Ίχνη καύσης. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ωσειδές με αρμονικά χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται ελαφρώς καμπύλα, τα μάτια είναι μεγάλα και αποδίδονται με πλαστικότητα και φέρουν βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Τα ζυγωματικά είναι έντονα και φέρουν αυλακώσεις (λακκάκια). Από την μύτη σώζονται τα διεσταλμένα ρουθούνια. Το στόμα είναι ανοιχτό, τα χείλη σαρκώδη και πηγούνι με προεξέχον κεντρική αυλάκωση. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα στη μέση με βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις, αναδιπλωμένα προς τα πίσω ενώ ακανόνιστοι λεπτοί βόστρυχοι πλαισιώνουν το πρόσωπο. Στο άνω μέρος της κεφαλής η κόμη χωρίζεται στη μέση με αυλάκωση και διαγώνιες χαράξεις, ενώ ακανόνιστοι βόστρυχοι με μηνοειδείς απολήξεις πλαισιώνουν το μέτωπο. Την κόμη κοσμεί ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

50.

Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1029

Άνευ ενδείξεων

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα Μεγ. σωζ. ύψος 8,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στο δεξί τμήμα της κόμης. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι τριγωνικό με αρμονικά χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται ελαφρώς καμπύλα, τα μάτια είναι μεγάλα, διακρίνεται το περίγραμμα των βλεφάρων, ενώ οι ίριδες των ματιών αποδίδονται με έντονες βαθύνσεις. Εκατέρωθεν της μύτης

υποδηλώνονται απαλά οι μαλακές παρειές, οι οποίες φέρουν αυλακώσεις (λακκάκια). Η μύτη είναι ευθεία με διεσταλμένα ρουθούνια, το στόμα ανοιχτό, τα χείλη σαρκώδη και το πηγούνι προεξέχει και δηλώνεται με κεντρική αυλάκωση. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα στη μέση με βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις, αναδιπλωμένα προς τα πίσω, ενώ ακανόνιστοι λειποί βόστρυχοι πλαισιώνουν το μέτωπο. Στο άνω μέρος της κεφαλής η κόμη χωρίζεται στη μέση με αυλάκωση και διαγώνιες χαράξεις. Την κόμη κοσμεί ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

ΨΕΥΔΟΚΟΡΗ (;): ΤΥΠΟΣ II

51. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1026

Οικ. Βογιατζή-Χαντά

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα.

Μεγ. σωζ. ύψος 10,7 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Ακέραιο. Φέρει αποκρούσεις στο δεξι τμήμα της κόμης, τη μύτη και το πηγούνι. Ίχνη καύσης κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι τριγωνικό με αρμονικά χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται ελαφρώς καμπύλα, τα μάτια είναι μεγάλα, διακρίνεται το περίγραμμα των βλεφάρων ενώ οι ίριδες των ματιών αποδίδονται με έντονες βαθύνσεις. Εκατέρωθεν της μύτης υποδηλώνονται απαλά οι μαλακές παρειές. Η μύτη είναι ευθεία με αυλακώσεις στα ρουθούνια, το στόμα μισάνοιχτο, τα χείλη εξαιρετικά σαρκώδη και το πηγούνι προεξέχον. Τα μαλλιά είναι μαζεμένα προς τα πίσω και χωρισμένα σε βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις. Διακρίνεται ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

52. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 5665

Οικ. Ποπόρου, 2001

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα.

Μεγ. σωζ. Ύψος 6,9 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Ακέραιο. Κακή κατάσταση διατήρησης. Φέρει απολείψεις σχεδόν σε όλη την επιφάνεια του προσώπου και ισχυρές αποκρούσεις σε όλη την αριστερή πλευρά. Ίχνη καύσης κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ωσειδές με αρμονικά χαρακτηριστικά. Τα φρύδια δηλώνονται ελαφρώς καμπύλα, τα μάτια είναι μεγάλα με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών και βλέφαρα που αποδίδονται με πλαστικότητα. Τα ζυγωματικά είναι έντονα, η μύτη ενδεχομένως ευθεία, το στόμα είναι μισάνοιχτο, με χείλη σαρκώδη. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα σε βοστρύχους που δηλώνονται με καμπύλες χαράξεις, μαζεμένα προς τα πίσω. Διακρίνεται ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

53. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1057

Οικ. Πλατή

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα
Μεγ. σωζ. ύψος 4,6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Κακή κατάσταση διατήρησης. Σώζεται από το ύψος των ματιών και πάνω. Αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Τα φρύδια δηλώνονται ενδεχομένως ελαφρώς καμπύλα, τα μάτια είναι μεγάλα. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα στη μέση και αναδιπλώνονται προς τα πάνω ενώ ακανόνιστοι λεπτοί βόστρυχοι (δυσδιάκριτοι) πλαισιώνουν το πρόσωπο. Στο άνω μέρος της κεφαλής η κόμη χωρίζεται στη μέση με αυλάκωση και διαγώνιες χαραξίσεις. Την κόμη κοσμεί ταινία με κεντρικό έξαρμα αποκρουσμένο στην στέψη του κεφαλιού.

54. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1093

Οικ. Μυριαλλή 1972

Πηλός ερυθρός (2.5YR 4/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 6,9 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: περ. 250 π.Χ.

Ελλίπες στην κόμη και τους κροτάφους. Αποκρουσμένο στη ρινική και στοματική κοιλότητα. Απολεπίσεις και ίχνη καύσης κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι τριγωνικό. Τα φρύδια δηλώνονται ελαφρώς καμπύλα, τα μάτια είναι μεγάλα με βαθύνσεις στις θέσεις των κορών και βλέφαρα που αποδίδονται με πλαστικότητα. Τα ζυγωματικά είναι έντονα με βαθύνσεις (λακκάκια), το στόμα ανοιχτό, τα χείλη σαρκώδη και προεξέχον πηγούνι. Τα μαλλιά είναι χωρισμένα σε βόστρυχους. Διακρίνεται ταινία με κεντρικό έξαρμα στην στέψη του κεφαλιού.

3. ΑΤΑΥΤΙΣΤΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ**55.** Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1054

Οικ. Σαρικά-Μοσκή 1973

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα
Μεγ. σωζ. ύψος 7,7 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Τμήμα προσώπου ανδρικής μορφής. Μέτρια κατάσταση διατήρησης. Σώζεται από το άνω χείλος έως το πίσω μέρος της κεφαλής. Αποκρούσεις και απολεπίσεις στο μεγαλύτερο μέρος της επιφάνειάς του. Συμπαγές. Κοίλο. Έντονη ρυτίδωση στο μέτωπο. Οφρυικά τόξα με φυσιοκρατική απόδοση των τριχών (λεπτές επάλληλες χαραξίσεις). Πλαστική απόδοση των ματιών και των βλεφάρων με προεξέχοντες βολβούς και ίριδες με κεντρικές

βαθύνσεις. Μύτη αποκρουσμένη, φαρδιά πιθανώς κακοφτιαγμένη. Έντονο το άνω χείλος ή μουστάκι (:)

56. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1073

Οικ. Σκόρδου 1966

Πηλός ερυθρός (2.5YR 4/8), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 5,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Τμήμα προσώπείου γυναικείας μορφής. Ελλιπές από το ύψος των ματιών και πάνω. Αποκρουσμένο στη μύτη και ελαφρές απολεπίσεις κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Πλαστική απόδοση των σωζόμενων χαρακτηριστικών. Έντονες παρειές, χείλη καλλιγράμμα και σαρκώδη, προτειαμένο πηγούνι με ελαφρά βάθυνση στο κέντρο του.

57. Αρ. ευρ ΕΙΔ 1064

Οικ. Χασιά 1967

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 6/6) γκριζος στο εσωτερικό του, πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Τμήμα προσώπείου γυναικείας μορφής. Σώζεται από το ύψος των ματιών έως το άνω μέρος της κεφαλής. Αποκρούσεις στην κόμη, τα μάτια και τη μύτη. Ίχνη σκουρόχρωμης βαφής. Κοίλο. Αφαιρετική δήλωση των οφρυϊκών τόξων, μάτια στρογγυλά με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών και πλαστικά αποδοσμένα βλέφαρα. Η κόμη αναδιπλώνεται προς τα άνω και αποδίδεται με ακανόνιστες παράλληλες και πλάγιες αυλακώσεις. Πιθανότατα έφερε ταινία στο ανώτερο τμήμα της κεφαλής.

58. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 866

Οικ. Παναγιωτά 1985

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 7,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Τμήμα προσώπείου γυναικείας μορφής. Σώζεται το άνω δεξιό τμήμα του προσώπείου από το ύψος του άνω χείλους έως την κόμη. Φέρει αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Κοίλο. Τα μάτια είναι διάτρητα, η μύτη ευθεία και τα ρουθούνια δηλώνονται με βαθύνσεις. Το στόμα είναι ανοιχτό με χείλος σαρκώδες. Τα μαλλιά χωρίζονται στη μέση και φέρονται προς τα πλάγια με παράλληλες αυλακώσεις.

Β. ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ
1. ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

59. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 915Α

Οικ. Ιωαννίδη 1967

Πηλός ερυθρός (2.5YR 4/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 7,8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ελλίπες στον αριστερό κρόταφο. Αποκρούσεις, απολεπίσεις και ρωγμές κατά τόπους. Ίχνη καύσης. Συμπαγές. Κοίλο. Η κεφαλή παρουσιάζει ελα φρά συστροφή προς τα αριστερά. Το πρόσωπο είναι ωσειδές με απαλά χαρακτηριστικά. Η φόρμα του προσώπου είναι μαλακή και η επιφάνειά του λεία και σαρκώδης. Τα οφρυσικά τόξα αποδίδονται με πλαστικότητα, τα μάτια με προεξέχοντες βολβούς. Τα χείλη είναι σαρκώδη και το πηγούνι προτεταμένο. Η πλούσια κόμη αποτελείται από ακανόνιστος βοστρύχους που πλαισιώνουν το πρόσωπο. Η κεφαλή έφερε στεφάνι κισσού που με δυσκολία διακρίνεται.

60. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 915Β

Οικ. Ιωαννίδη 1967

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 7,4 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ελλίπες στον αριστερό κρόταφο. Αποκρούσεις, απολεπίσεις και ρωγμές κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Η κεφαλή παρουσιάζει ελαφρά συστροφή προς τα δεξιά. Το πρόσωπο είναι ωσειδές. Ιδιαίτερη είναι η αρμονία των χαρακτηριστικών του προσώπου. Η φόρμα του προσώπου είναι μαλακή και η επιφάνειά του λεία και σαρκώδης. Τα οφρυσικά τόξα αποδίδονται αφαιρετικά, τα μάτια με χαράξεις, η μύτη είναι λεπτή και ευθεία, τα χείλη σαρκώδη, ενώ διαγράφεται προγούλι. Η πλούσια κόμη χωρίζεται στη μέση με απαλούς κυματοειδείς βοστρύχους που πλαισιώνουν το πρόσωπο. Η κεφαλή έφερε στεφάνι κισσού που με δυσκολία διακρίνεται.

2. ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΠΑΝΟΣ

61. Αρ. Ευρ. Π 14824

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός καστανέρυθρος (5YR 5/4), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 9,7 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ελλίπες στο δεξι τμήμα. Αποκρουσμένο στη μύτη, στο μάγουλο, στα χείλη και στο πηγούνι. Απολεπίσεις κατά τόπους. Ίχνη καύσης σε όλη την επιφάνεια του. Συμπαγές. Πρόσωπο τριγωνικό με έντονα εικονογραφικά χαρακτηριστικά. Στο μέτωπο κυματοειδής ρυτίδωση και καμπυλόσχημα οφρυικά τόξα. Στο μεσόφρυο σχηματίζονται κάθετες ρυτίδες. Μάτια στρογγυλά, πλαστικά αποδοσμένα με προεξέχοντες βολβούς και κυκλικές χαράξεις γύρω από τις κόρες. Παχιά βλέφαρα. Μύτη σιμή με τριγωνική απόληξη και διεσταλμένα ρουθούνια. Στόμα ανοιχτό, σαρκώδη χείλη και δήλωση των δοντιών της άνω γνάθου με αραιές, σχετικά βαθιές χαράξεις. Ζωόμορφο αυτί. Η κόμη αποδίδεται με εναλλασσόμενες λοξόσχημες χαράξεις σε πυκνή διάταξη. Στην κορυφή του μετώπου εκφύονται οι κερατοειδείς απολήξεις.

3. ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΑΤΥΡΩΝ

Βιβλιογραφία: Ζωγράφου 2017, 476, αρ. 667· Bernabò Brea 2002, 85, εικ. 78.

62. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 666

Οικ. Καραγεωργίου Π, 1982

Πηλός κίτρινέρυθρος (5ΥR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 9,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ύστερη Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Αποκρουσμένο στην κόμη, το αριστερό οφρυικό τόξο, τη μύτη, τα χείλη και το πηγούνι. Συμπαγές. Κοίλο. Το πρόσωπο είναι ευρύ, με ανασηκωμένα οφρυικά τόξα και πλαστικά αποδοσμένα μάτια. Τα βλέφαρα είναι παχιά και οι ίριδες αποδίδονται με ακανόνιστες βαθύνσεις. Το στόμα είναι ανοιχτό με σαρκώδη χείλη. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα. Η κόμη είναι πλούσια και ακατάστατη, αποδίδεται θυσανοειδής με κλίση προς τα άνω, φτάνει μέχρι το ύψος των παρειών και δηλώνεται με αβαθείς χαράξεις.

4. ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΣΕΙΛΗΝΩΝ

ΤΥΠΟΣ Ι

Βιβλιογραφία: Ρωμιοπούλου 2017, 464, αρ. 643· Besques 1971, 88, πίν. 110, c, αρ. D 516· Hamdorf 2014, 483, αρ. 425.

63. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1049

Οικ. Καμπουρόπουλου 1974

Πηλός ερυθροκίτρινος (5ΥR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 12,2 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο σχεδόν. Αποκρουσμένος στον αριστερό κρόταφο, την απόληξη της γενειάδας, τη μύτη, το δεξι λοβό και το πάνω μέρος της κεφαλής. Μικρότερες αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Ίχνη καύσης. Συμπαγές. Κοίλο. Κυματοειδής ρυτίδωση στο μέτωπο. Πλαστικά αποδοσμένα οφρυικά τόξα, ανασηκωμένα, και μάτια που αποδίδονται με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη πλατιά και έντονα ζυγωματικά. Στόμα ανοιχτό με τονισμένο το κάτω

χείλος, μουστάκι δηλωμένο με αβαθείς λοξόσχημες χαράξεις. Το γένη αποδίδεται με σπειροειδείς βοστρύχους ενώ στις παρειές με αδρές χαράξεις. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα.

64. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 2405

ΚΜ IV 1911 Οικοδομών Ρόδου, 1994

Πηλός καστανέρυθρος (2.5YR 5/4), πορώδης

Μεγ. σωζ. ύψος 10,6 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Συμπαγές. Κοίλο. Μικρές αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Ρυτίδωση στο μέτωπο. Έντονα αποδοσμένα οφρυικά τόξα, ανασηκωμένα, και πλαστικά αποδοσμένα μάτια που δηλώνονται με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη πλατιά και διεσταλμένα ρουθούνια. Στόμα ανοιχτό με μουστάκι και γένη που αποδίδονται με κυματοειδείς ακανόνιστους βοστρύχους. Η κόμη αποτελείται από κεντρικό βόστρυχο που αναδιπλώνεται στη στέψη του κεφαλιού, ενώ τα υπόλοιπα μαλλιά αποδίδονται αδρά με λοξές αυλακώσεις. Στο ύψος των κροτάφων ενώνονται με τη γενειάδα, αποτελώντας μια ενιαία μάζα. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα.

ΤΥΠΟΣ II

65. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1058

Οικ. Πλατή

Πηλός πολύ ανοιχτός καστανός (10YR 7/4), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 6,7 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Αποκρουσμένο στη δεξιά πλευρά του προσωπίου. Μικρότερες αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Ανασηκωμένα οφρυικά τόξα ενωμένα στο σημείο σύγκλισης. Τα μάτια είναι ακανόνιστα και αποδίδονται με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη με διεσταλμένα ρουθούνια και έντονα ζυγωματικά. Στόμα κλειστό με πλαστική δήλωση των χειλιών. Μουστάκι σχηματισμένο με κυματοειδείς απολήξεις στραμμένες προς τα έξω. Το γένη αποδίδεται με ακανόνιστες χαράξεις στις παρειές ενώ στο πηγούνι χωρίζεται σε δύο κυματοειδείς βοστρύχους. Το σωζόμενο αυτί είναι ζωόμορφο. Στην κεφαλή διακρίνεται φυσιοκρατικά αποδοσμένο στεφάνι με κυκλικές βαθύνσεις ενώ από την κεντρική οπή εκφύονται φύλλα που φέρουν λεπτές χαράξεις. Στο ύψος των κροτάφων σώζονται δύο εξάρματα-κόρυμβοι.

66. Αρ. Ευρ. Π 19757

Οικ. Πλατή 1972

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις.

Μεγ. σωζ. ύψος 6,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Αποκρουσμένο στην περιφέρεια. Μικρές αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Ανασηκωμένα οφρυικά τόξα ενωμένα στο σημείο σύγκλισης. Τα μάτια είναι ακανόνιστα και αποδίδονται με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη σιμή με αμελή δήλωση των ρουθουνιών και έντονα ζυγωματικά. Στόμα κλειστό με πλαστική απόδοση των χειλιών. Μουστάκι και γενειάδα σχηματοποιημένα. Το γένη αποδίδεται με λίγες αβαθείς ακανόνιστες χαράξεις στις παρειές ενώ στο πηγούνι χωρίζεται σε δύο κοντούς βοστρύχους. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα και δηλώνονται με βαθιές οπές. Στην κεφαλή διακρίνεται σχηματικά αποδοσμένο στεφάνι με έντονες αυλακώσεις. Φέρει κάποιες ακανόνιστες οπές στην περιφέρεια.

ΤΥΠΟΣ ΠΙ

67. Αρ. Ευρ. ΕΙΔ 1051

Οικ. Σολούνια 1960

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα
Μεγ. σωζ. ύψος 8,3 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Αποκρουσμένος στους κροτάφους και στη γενειάδα. Μικρότερες αποκρούσεις και απολεπίσεις κατά τόπους. Συμπαγές. Κοίλο. Κυματοειδής ρυτίδωση στο μέτωπο. Πλαστικά αποδοσμένα οφρυικά τόξα και μάτια που αποδίδονται με κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη πλατιά με διεσταλμένα ρουθούνια και έντονα ζυγωματικά. Στόμα ανοιχτό με βάθυνση στο κέντρο και τονισμένο το κάτω χείλος. Μουστάκι σχηματοποιημένο και γένη που αποδίδεται με αδρές χαράξεις στην σωζόμενη παρειά. Το σωζόμενο αυτί υποδηλώνει ότι ήταν ζωόμορφο. Στην κεφαλή διακρίνεται στεφάνι από κισσόφυλλα και σφαιρικά εξάρματα-κορύμβους πάνω από το μέτωπο.

68. Αρ. Ευρ. Π 14625

Οικ. Κωνσταντινίδη-Κακά 1973

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 7/6), πορώδης, με προσμίξεις
Μεγ. σωζ. ύψος 11,5 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ακέραιο. Αποκρουσμένο περιμετρικά, στο αριστερό αυτί και στη γενειάδα. Μικρότερες απολεπίσεις κατά τόπους. Συμπαγές. Ευρύ πρόσωπο. Η ρυτίδωση στο μέτωπο δηλώνεται με δύο οριζόντιες αυλακώσεις. Πλαστικά αποδοσμένα οφρυικά τόξα, ανασηκωμένα, με μικρή αυλάκωση στο σημείο σύγκλισης και μάτια που αποδίδονται με έκκεντρες κυκλικές βαθύνσεις στις θέσεις των κορών. Μύτη πλατιά, ρουθούνια που δηλώνονται με μικρές οπές και έντονα ζυγωματικά. Στόμα ανοιχτό με τονισμένο το κάτω χείλος. Η γενειάδα είναι κοντή και οι ακανόνιστοι βόστρυχοι αποδίδονται με λοξόσχημες αραιές χαράξεις. Τα ζωόμορφα αυτιά φέρουν κυκλικές οπές.

ΤΥΠΟΣ IV

Βιβλιογραφία: Conze 1890, 123, αρ. 263, 125, αρ. 263, 264-267· Didelot 1998, 279· Didelot 1997, 387, 395, εικ. 19-20· Rottroff 2006, 324, αρ. 755, πίν. 75, εικ. 92· Sahin 2003, 81-84.

69. Αρ. Ευρ. Π 34807

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα
Μεγ. σωζ. ύψος 11,8 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Διατηρείται η κάθετη ενεπίγραφη πλακοειδής λαβή του πυραύνου, τμήμα του χείλους και του σώματος. Η λαβή ακέραια σχεδόν. Αποκρούσεις στο κάτω αριστερό τμήμα της και κατά το ήμισυ της γενειάδας της μορφής. Απολεπίσεις κατά τόπους. Αμυδρά ίχνη καύσης. Συμπαγής. Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός περιγράμματος σε σχήμα Π, που σχηματίζεται από ανάγλυφη διπλή γραμμή, καμπυλόσχημη άνω, εγγράφεται ανάγλυφο προσωπίο Σειληνού. Η ρυτίδωση στο μέτωπο αποδίδεται με άνισες μεταξύ τους, ελαφρώς καμπύλες γραμμές. Τα οφρυσικά τόξα είναι τοξωτά, πλαστικά αποδοσμένα, ενωμένα στο μεσόφρυο σχηματίζοντας τριγωνική ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα και τα βλέφαρα σαρκώδη. Η μύτη είναι πλατιά με διασταλμένα ρουθούνια και τα ζυγωματικά έντονα. Το στόμα περιβάλλει μουστάκι με σιγμοειδή άκρα που ενώνεται με το γένη. Η πλατιά προτεταμένη γενειάδα αποδίδεται με βοστρύχους, εκ των οποίων ο σωζόμενος εξωτερικός δηλώνεται με αβαθείς λοξόσχημες χαραξείς, ενώ οι εσωτερικοί με παράλληλες κάθετες γραμμές. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα. Ο Σειληνός φέρει στεφάνι που αποτελείται από τέσσερα φύλλα κισσού εκατέρωθεν δύο κεντρικών κορύμβων.

Πάνω από το προσωπίο υπάρχει επιγραφή/υπογραφή, με ελαφρώς εξέχοντα γράμματα: ΑΘΗ

Βιβλιογραφία: Conze 1890, 121, 123, αρ. 274, 125, αρ. 274, αρ. 298· Didelot 1998, 279, εικ. 1-1.1. P 12651, εικ. 2- I.2. P 13781· Didelot 1997, 383,391, εικ. 3-4· Sahin 2003, 14-16, 77-81, πίν. 7, 33· Rottroff 2006, 324, πίν. 75, αρ. 754.

70. Αρ. Ευρ. Π 34806

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα
Μεγ. σωζ. ύψος 11 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Διατηρείται η κάθετη ενεπίγραφη πλακοειδής λαβή του πυραύνου και τμήμα του χείλους. Αποκρούσεις στην άνω δεξιά γωνία, στο ένα αυτί και στη μύτη της μορφής. Απολεπίσεις και ίχνη καύσης κατά τόπους. Συμπαγής. Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός περιγράμματος σε σχήμα Π, που σχηματίζεται από ανάγλυφη διπλή γραμμή, καμπυλόσχημη άνω, εγγράφεται ανάγλυφο προσωπίο Σειληνού. Η ρυτίδωση στο μέτωπο αποδίδεται με άνισες μεταξύ τους, ελαφρώς καμπύλες γραμμές. Τα καμπυλόσχημα οφρυσικά τόξα

είναι πλαστικά αποδοσμένα, ενωμένα στο μεσόφρυο σχηματίζοντας κάθετη ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα και τα βλέφαρα σαρκώδη. Η μύτη είναι πλατιά με διασταλμένα ρουθούνια και τα ζυγωματικά έντονα. Το στόμα περιβάλλει μουστάκι με σιγμοειδή άκρα που ενώνεται με το γένι. Η πλατιά προτεταμένη γενειάδα αποδίδεται με πέντε βοστρύχους, εκ των οποίων οι δύο εξωτερικοί δηλώνονται με αβαθείς λοξόσχημες χαραξίσεις ενώ οι εσωτερικοί με παράλληλες κάθετες γραμμές. Το σωζόμενο αυτί είναι ζωόμορφο. Ο Σειληνός φέρει στεφάνι που αποτελείται από τέσσερα φύλλα κισσού εκατέρωθεν δύο κεντρικών κορύμβων. Πάνω από το προσωπείο υπάρχει επιγραφή/υπογραφή, με ελαφρώς εξέχοντα γράμματα, στη γενική ενικού: ΕΚΑΤΑΙΟΥ.

71. Αρ. Ευρ. Π 14487

Ρόδος, 1961. Χωρίς άλλες ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα Μεγ. σωζ. ύψος 17,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Διατηρείται η κάθετη πλακοειδής λαβή του πυραύνου, τμήμα του σώματος και του χείλους. Σώμα με κυρτά τοιχώματα, χείλος με περιχείλωμα. Η λαβή φέρει αποκρούσεις στις γωνίες και στο ένα φρύδι της μορφής. Ίζημα στην επιφάνειά της. Συμπαγής. Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός περιγράμματος σε σχήμα Π που σχηματίζεται από ανάγλυφη διπλή γραμμή, εγγράφεται ανάγλυφο προσωπείο Σειληνού. Η ρυτίδωση στο μέτωπο αποδίδεται με άνισες μεταξύ τους, ελαφρώς καμπύλες γραμμές. Τα οφρυικά τόξα είναι τοξωτά, πλαστικά αποδοσμένα, ενωμένα στο μεσόφρυο σχηματίζοντας τριγωνική ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα, τα βλέφαρα σαρκώδη, η μύτη πλατιά και τα ζυγωματικά έντονα. Το στόμα περιβάλλει μουστάκι με σιγμοειδή άκρα που ενώνεται με το γένι. Η πλατιά προτεταμένη γενειάδα αποδίδεται με πέντε βοστρύχους, εκ των οποίων οι δύο εξωτερικοί δηλώνονται με αβαθείς λοξόσχημες χαραξίσεις ενώ οι εσωτερικοί με παράλληλες κάθετες γραμμές. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα. Ο Σειληνός φέρει στεφάνι που αποτελείται από τέσσερα φύλλα κισσού εκατέρωθεν δύο κεντρικών κορύμβων. Πάνω από το προσωπείο φέρει επιγραφή από την οποία διακρίνονται ίχνη γραμμάτων: ..Α.Α..Υ. Πιθανότατα μπορεί να αποκατασταθεί ως ΕΚΑΤΑΙΟΥ.

Βιβλιογραφία: Conze 1890, 123, αρ. 217· Sahin 2003, πιν. 5-6.

72. Αρ. Ευρ. Π 34805

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα Μεγ. σωζ. ύψος 10,1 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Διατηρείται η κάθετη πλακοειδής λαβή, τμήμα του χείλους και μικρό με ρος του σώματος. Η λαβή είναι ελλιπής στην απόληξή της (γενειάδα της μορφής). Απολείψεις κατά τόπους, αποκρουσμένη στη μύτη της μορφής. Ίχνη καύσης. Συμπαγής. Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός περιγράμματος σε σχήμα Π, που σχηματίζεται από ανάγλυφη διπλή γραμμή, καμπυλόσχημη άνω, εγγράφεται ανάγλυφο προσωπίο Σειληνού. Η ρυτίδωση στο μέτωπο αποδίδεται με άνισες μεταξύ τους, ελαφρώς καμπύλες γραμμές. Τα οφρυικά τόξα είναι τοξωτά, πλαστικά αποδοσμένα, ενωμένα στο μεσόφρυο σχηματίζοντας τριγωνική ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα και τα βλέφαρα σαρκώδη. Η μύτη είναι πλατιά με διασταλμένα ρουθούνια και τα ζυγωματικά έντονα. Το στόμα περιβάλλει μουστάκι με σιγμοειδή άκρα που ενωνόταν με την πλατιά προτεταμένη γενειάδα. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα. Ο Σειληνός φέρει στεφάνι που αποτελείται από τέσσερα φύλλα κισσού τοποθετημένα εκατέρωθεν δύο κεντρικών κορυμβών.

ΤΥΠΟΣ V

73. Αρ. Ευρ. Π 14758

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός ερυθροκίτρινος (5YR 5/6), πορώδης, με προσμίξεις

Μεγ. σωζ. ύψος 16,5 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Διατηρείται η κάθετη πλακοειδής λαβή του πυραύνου, τμήμα του σώματος και του κάθετου χείλους που κοσμεύεται με κάθετες εγχάρακτες, αβαθείς σχετικά γραμμές. Σώμα με κυρτά τοιχώματα. Η λαβή είναι ακέραια. Αποκρούσεις στην απόληξή της και κατά τόπους. Συμπαγής. Στην εσωτερική επιφάνεια της λαβής, εντός έξεργου περιγράμματος εγγράφεται ανάγλυφο προσωπίο Σειληνού. Η απαλή ρυτίδωση στο μέτωπο αποδίδεται με ελαφρώς καμπύλες γραμμές. Τα οφρυικά τόξα είναι τοξωτά, πλαστικά αποδοσμένα, ενωμένα στο μεσόφρυο σχηματίζοντας κάθετη ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα με οπές στη θέση των κορών, τα βλέφαρα σαρκώδη, η μύτη πλατιά με διεσταλμένα ρουθούνια και τα ζυγωματικά έντονα. Το ανοιχτό στόμα περιβάλλει μουστάκι που ενώνεται με το γένι. Η πλατιά προτεταμένη γενειάδα αποδίδεται –ως το μέσον περίπου της τριγωνικής απόληξης– με βοστρύχους, εκ των οποίων κάποιοι διατηρούν αβαθείς λοξόσχημες χαραξίες. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα.

ΤΥΠΟΣ VI

74. Αρ. Ευρ. Π 15355

Χωρίς ενδείξεις

Πηλός κίτρινέρυθρος (5YR 6/6), πορώδης, με προσμίξεις και μίκα

Μεγ. σωζ. ύψος 19 εκ.

Αδημοσίευτο

Χρονολόγηση: β' μισό 2^{ου} αι. π.Χ.

Σώζεται η κάθετη πλακοειδής λαβή του πυραύνου με την αμφίπλευρη απεικόνιση γενειοφόρου μορφής, τμήμα του χείλους και του σώματος καθώς και μέρος του πλατιού οριζώντιου περιχειλώματος. Η άνω επιφάνεια του χείλους φέρει εγχάρακτη σχοινοειδή διακόσμηση. Κάτω από το περιχέλωμα σώζονται δύο οριζόντιες πλαστικές ταινίες εκ των οποίων η άνω φέρει οδοντωτή διακόσμηση ενώ η κάτω είναι αποκρουσμένη. Επιπλέον, στην εσωτερική πλευρά της λαβής σώζεται υπόλειμμα μολύβδινου συνδέσμου από αρχαία επιδιόρθωση του σκεύους. Στην εξωτερική πλευρά της λαβής διακρίνεται γενειοφόρος μορφή, αποκρουσμένη από το ύψος των ματιών και άνω. Τα μάτια είναι αμυγδαλόσχημα και οι παρειές είναι έντονα αποδοσμένες. Τα χείλη είναι σαρκώδη, το μουστάκι λοξόσχημο και η γενειάδα δηλώνεται με λεπτές πλάγιες εγχαραξείς. Πιθανότατα η μορφή ταυτίζεται με Σειληνό.

Ομοίως και στην εσωτερική πλευρά της λαβής, απεικονίζεται γενειοφόρος μορφή, η οποία στην κεφαλή φέρει υψηλό ορθογώνιο διάδημα που το κέντρο του κοσμεί ένας κοίλος δίσκος. Από το διάδημα, εκατέρωθεν του προσώπου, κρέμονται δύο μακριά κροσσωτά ορθογώνια κοσμήματα με γραμμική διακόσμηση. Εκατέρωθεν του μετώπου διακρίνονται ανασηκωμένοι βόστρυχοι της κόμης και δύο ρόδακες. Η γενειάδα απολήγει σε προτεταμένη αδιαμόρφωτη μάζα. Πιθανότατα η μορφή ταυτίζεται με Σειληνό.

ΜΗΤΡΑ ΣΕΙΛΗΝΟΥ

75. Αρ. Ευρ. Ε 93

Οικ. Χατζησταμάτη

Πηλός κίτρινωπός (10YR 7/6), με ανοιχτό τεφρό πυρήνα.

Μεγ. σωζ. ύψος 12,8 εκ.

Αθημοσίευτο

Χρονολόγηση: Ελληνιστική Περίοδος

Ελληνής στο άνω δεξί και στο κάτω τμήμα της. Συγκολλημένη από δύο τμήματα. Στην εξωτερική όψη της, που φέρει κίτρινωπό επίχρισμα, διατηρούνται τα δακτυλικά αποτυπώματα του αγγειοπλάστη. Η μήτρα στο εσωτερικό της αποδίδει προσωπίο Σειληνού. Το πρόσωπο είναι ευρύ. Τα καμπυλόσχημα σφρυκτά τόξα είναι πλαστικά αποδοσμένα και στο μεσόφρυο σχηματίζεται κάθετη ρυτίδα έκφρασης. Τα μάτια αποδίδονται στρογγυλά εξέχοντα, με οπές στη θέση των κορών και τα βλέφαρα σαρκώδη. Η μύτη είναι πλατιά με διασταλμένα ρουθούνια και τα ζυγωματικά έντονα. Το ανοιχτό στόμα περιβάλλει μουστάκι με στρογγυλεμένα άκρα. Η πλατιά γενειάδα αποδίδεται με κάθετους κυματοειδείς βόστρυχους. Τα αυτιά είναι ζωόμορφα. Ο Σειληνός φέρει στεφάνι που αποτελείται από φύλλα κισσού τοποθετημένα εκατέρωθεν καμπυλόσχημης ταινίας με άνθος(;) στο κέντρο της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ακαμάτης, Μ.Ι. 1993. *Πήλινες μήτρες αγγείων από την Πέλλα*. Αθήνα: Τ.Α.Π.Α.
- Αχειλαρά, Λ. 2006. *Η κοροπλαστική της Λέσβου*. Μυτιλήνη: Υπουργείο Πολιτισμού – Κ' Ε.Π.Κ.Α.
- Γιαννικουρή, Α. (επιμ.) 2013. *Όλβιος Άνερ. Μελέτες στη μνήμη του Γρηγόρη Κωνσταντινόπουλου*. Ρόδος – Αθήνα: ΥΠ.ΠΟ.Α. – Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αιγαϊακών Σπουδών.
- Γιαννικουρή, Α., Β. Πατσιαδά και Μ. Φιλήμονος 1989. «Ταφικά σύνολα από τις νεκροπόλεις της αρχαίας Ρόδου», στο *Α' Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική* Δεκέμβρης 1986, Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 56-94.
- Γιαννικουρή, Α., Β. Πατσιαδά και Μ. Φιλήμονος 1990. «Χρονολογικά προβλήματα γραπτής κεραμικής από τη Ρόδο», στο *Β' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Αθήνα: Υπουργεία Πολιτισμού και Αιγαίου, Νομαρχία Δωδεκανήσου – Δήμος Ρόδου, 172-184.
- Δήμα, Ε. και Ε. Τσακανικά 2018, «Ροδίων θεατρικά: προσωπεία και ειδώλια ηθοποιών», *Δωδεκανησιακά Χρονικά*, Τόμος ΚΗ', Ρόδος: Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, 103-127.
- Δρελιώση, Α. 1991. «Οδός Βύρωνος και Καναδά (οικ. ΑΒΕΤΕ Κ. Κωσταριδίδη)», *ΑΔ* 46, Β'2 Χρονικά, 445-449.
- Εγγλέζου, Μ. 2005. *Ελληνιστική κεραμική Κρήτης, κεντρική Κρήτη*. Αθήνα: ΤΑΠΑ.
- Ζερβουδάκη Η. 1978. «Νέο Νεκροταφείο», *ΑΔ* 33, Β'1 Χρονικά, 396-406.
- Ζωγράφου, Η. 2017. «Θεατρικά ειδώλια και προσωπεία», στο Π. Αδάμ-Βελένη, Η. Ζωγράφου, Α. Κουκουβού, Ου. Πάλλη και Ε. Στεφανή (επιμ.), *Ειδώλιο, ένας μικρόκοσμος από πηλό*, Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, 158-162.
- Κακριδής, Φ. 2013. *Αρχαία Ελληνική Γραμματιολογία, Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Κατσιώτη, Α. 2017. *The lamps of late antiquity from Rhodes, 3rd-7th centuries AD*. Oxford: Archaeopress.
- Κόλλια, Ε.-Ι. 2006. *Ελληνιστική Κεραμική από τη Νάξο*. Αθήνα: Τ.Α.Π.Α.
- Μιχαηλίδου-Νικολάου, Ι. 1990. «Μαγειρικά σκεύη από την Κύπρο και η χρονολόγησή τους», στο *Β' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*. Αθήνα: Υπουργεία Πολιτισμού και Αιγαίου, Νομαρχία Δωδεκανήσου – Δήμος Ρόδου, 185-186.
- Μπαϊράμη, Κ. 2012. *Η μεγάλη ροδιακή πλαστική των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Παπαχριστοδούλου, Ι. 1979. «Έργα Ο.Τ.Ε. βόρεια από το οικόπεδο αδελφών Αντόνογλου», *ΑΔ* 34, Β'2 Χρονικά, 411-448.
- Παπαχριστοδούλου, Ι. 1993. *Αρχαία Ρόδος – 2400 χρόνια*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού ΚΒ' ΕΠΚΑ.
- Πατσιαδά, Β. 1983. «Κεραμική του τύπου της 'Δυτικής Κλιτύος' από τη Ρόδο», *ΑΔ* 38, Μελέτες, 105-210.
- Πατσιαδά, Β. 2013. «Συμβολή στη μελέτη της ελληνιστικής ταφικής αρχιτεκτονικής», στο Γιαννικουρή 2013, 47-77.
- Ρωμοπούλου, Κ. 2017. «Ακανθος. Ειδώλια από το νεκροταφείο της παραλιακής ζώνης», στο Π. Αδάμ-Βελένη, Η. Ζωγράφου, Α. Κουκουβού, Ου. Πάλλη και Ε. Στεφανή (επιμ.) *Ειδώλιο, ένας Μικρόκοσμος από Πηλό*. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, 86-90.

- Τριανταφυλλίδης, Π. και W. Hoepfner 2013. «Αρχαίες οικίες στη Ρόδο», στο Γιαννικουρή 2013, 107-120.
- Φατούρου Κ. 1963. «Αρχαιότητες και Μνημεία Δωδεκανήσου», *ΑΔ* 18, Β'2 Χρονικά, 322-327.
- Χατζηδάκης, Ι.Π. 2000. «Όψοποιικά σκεύη από τη Δήλο», στο *Ε' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Πρακτικά. Αθήνα: Τ.Α.Π.Α, 115-130.
- Χατζηδάκης, Ι.Π. 2003. *Δήλος* (Οδηγός). Αθήνα: ΟΛΚΟΣ.
- Χατζηδάκης, Ι.Π. 2004α. «Ειδωλιόμορφα σκεύη από τη Δήλο», στο *ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Πρακτικά, Αθήνα: Τ.Α.Π.Α, 367-392.
- Χατζηδάκης, Ι.Π. 2004β. «Τα μαγειρικά σκεύη στους αρχαίους Έλληνες κωμωδιογράφους και στη Δήλο», στο *ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Πρακτικά, Αθήνα: Τ.Α.Π.Α, 641-654.
- Besques, S. 1963. *Les terres cuites Grecques*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Besques, S. 1971. *Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre cuite Grecs, Etrusques et Romains*. Vol. I. Paris: Editions de Musées Nationaux.
- Besques, S. 1992. *Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre cuite Grecs, Etrusques et Romains*. Paris.
- Bieber, M. 1961. *The History of the Greek and Roman Theater*. Princeton New Jersey: Princeton University Press.
- Bernabò Brea, L. 2002. *Terracotte teatrali e buffonesche della Sicilia orientale e centrale*. Palermo: Mario Grispo.
- Breccia, E. 1930. *Monuments de l'Égypte Greco-Romaine*. Vol. II, Bergamo: Officine dell'Istituto Italiano d'Arti Grafiche.
- Bruneau, P. 1980. "Aperçu sommaire sur la céramique hellénistique", *Annales Littéraires de l'Université de Besançon*, 242, C.R.H.A., 36, Paris, 9-13.
- Conze, A. 1890. "Griechische Kohlenbecken", *Jdl* 5, 118-141.
- Didelot, O. 1997. "Réchauds d'époque hellénistique. La diffusion des signatures, Le moulage en terre cuite dans l'antiquité. Création et production dérivée, fabrication et diffusion", στο A. Muller (επιμ.), *Actes du XVIII e Colloque du Centre de Recherches Archéologiques*, Lille III, 7-8 déc. 1995, 375-396.
- Didelot, O. 1998. *Réchauds hellénistiques du musée Gréco-romain d'Alexandrie: importations et productions locales*, BCH Suppl. 33.
- Didelot, O. 2000. "Réchauds à foyer ouvert de la Maison des sceaux de Délos", στο *Ε' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική*, Πρακτικά, Αθήνα: Τ.Α.Π.Α., 137-144.
- Filimonos, M. και V. Patsiada 2018. "... ούσης τῆς πόλεως θεατροειδοῦς.... Ancient testimonies and excavation finds from Rhodos", στο *Theatroeideis l'immagine della città, la città delle immagini*, Roma: Quasar di Severino Tognon, 67-88.
- Fischer, J., T. Schreiber και E. Sieglin 1994. *Griechisch-roemische Terrakotten aus Aegypten: die Sammlungen Sieglin und Schreiber*, Dresden, Leipzig, Stuttgart, Tübingen. Tuebingen.
- Furtwängler, A. 1891. "Zu den Köpfen der griechischen Kohlenbecken", *Jdl* 6, 110-124.
- Goldberg, S. 1980. *The Making of Menander's Comedy*. Berkley: University of California Press.
- Green, R. 1994. *Theatre in Ancient Greek Society*. Routledge: London and New York.

- Green, R. και E. Handley 1998. *Εικόνες από το αρχαίο ελληνικό θέατρο* (μτφ. Μ. Μάντζιου). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
- Hamdorf, F.W. 2014. *Die Figuerlichen Terrakotten der Staatlichen Antikensammlungen München*. Band II. Lindenberg: Kunstverlag J. Fink.
- Kim, H. 2012. *Απεικονίσεις των ξένων στην ελληνική πλαστική και μικροτεχνία: Σκύθες, Πέρσες, Γαλάτες και Νέγροι από τον 6ο έως τον 1ο αι. π.Χ.* Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Le Roy, Ch. 1961. "Réchauds déliens", *BCH* 85, 474-500.
- Leonard, M. 1973. "Braziers in the Bodrum Muséum", *AJA* 77, 19-25.
- Mayence, F. 1905. "Fouilles de Délos. Les réchauds enter recuite", *BCH* 29, 373-404.
- McDonald και Walton (επιμ.) 2011. *Οδηγός για το Αρχαίο Ελληνικό και Ρωμαϊκό Θέατρο* (μτφ. Β. Λιαπής). Αθήνα.
- Morelli, D. 1959. *I culti in Rodi, Studiclassici e orientali*. vol. VIII. Pisa: Libreria Gollardica Editrice.
- Ondřejová, I. 1974. "Braziers", στο J. Bouzek (επιμ.) *Anatolian Collection of Charles University, Kyme I*, Praha: Universita Karlova, 85-87.
- Pollitt, J.J. 2006. *Η τέχνη στην ελληνιστική εποχή* (μτφ. Α. Γκαζή). Αθήνα.
- Poulsen, V. 1949. *Catalogue des terres cuites Grecques et Romaines, Copenhague*. Denmark: Glyptothek Ny Carlsberg.
- Roger Edwards, G. 1975. *Corinth VII. 3: Corinthian Hellenistic Pottery*. Princeton, New Jersey: The American School of Classical Studies at Athens.
- Rotroff, S.I. 2006. *The Athenian Agora XXXIII, Hellenistic pottery the plain wares*. Princeton: The American School of Classical Studies at Athens.
- Sahin, M. 2003. *Hellenistische Kohlebecken mit figürlich verzierten Attaschen aus Knidos*, Knidos Studien, Band III, Möhnesse: Bibliopolis.
- Sahin, M. 2004. "Hellenistische Kohlebecken aus Knidos", στο *ΣΤ' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική, Πρακτικά*. Αθήνα: Τ.Α.Π.Α., 289-296.
- Siebert, G. 1970. "Les réchauds", *Délos XXVII*. Paris, 267-276.
- Thompson, D.B. 1963. *Troy. The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period*. Princeton.
- Van Gelder, H. 1900. *Geschichte der alten Rhodier*. Den Haag: M. Nijhoff.
- Walton, M.J. και P.D. Arnott 1996. *Menander and the making of comedy*. Westport: Greenwood.
- Webster, T.B.L. 1995. *Monuments illustrating New Comedy*. vol. I, II. London: Institute of Classical Studies.

Ευαγγελία Δήμα και Ελένη Τσακανίκα
 Αρχαιολόγοι
 Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου